

DISSERTATIO SECVLARIS JVRIDICA,
DE
INCONGRVA PRAXI DOCTRINAE JV-
RIS ROMANI DE RESTITVTIONE
IN INTEGRVM EX CAPITE
METVS ET DOLI.

12

2093

178, 16

P R A E S I D E
MARTINO GOTTLIEB PAVLI

JVR. VTR. D. JVR. ET HISTOR. PROF. PVBL. ORD.
ET ATHEN. INSPECT.

DIE XX. JVN. A. R. S. clō Is cc LVIII.

IN AVDITORIO MAXIMO

AD

DISPVTVNDVM PROPOSITA

AB

AVCTORE

JOACHIMO GVILIELMO WEICKHMANN,

DANTISCO - BORVSS.

GEDANI.

TYPIS THOMAE JOANNIS SCHREIBER, MAGNIF. SENATVS
ET GYMNASII TYPOGRAPHI.

Rückseite unbedruckt mit andrer Widmung

Handwritten marginal note on the left edge of the page.

DISSERTATIO SECVLARIS JVRIDICA
DE
INCONGRVA PRAXI DOCTRINAE JVRIS ROMANI DE RESTITVTIONE
IN INTEGRVM EX CAPITE
METVS ET DOLL.
P R A E S I D E
MARTINO GOTTLIEB PAULI
IVR. VTR. D. JVR. ET HISTOR. PROF. PVBL. ORD.
ET ATHEN. INSPECT.
DIE XX. JVN. A. R. S. OB. P. CORVIN.
IN AVDITORIO MAXIMO
AD
DISVTANDVM PROPOSITA
AVCTORE
JOACHIMO GUILIELMO WEICHMANN,
BARTISCO - BORASS.
G E D A N I.
TYPIS THOMAE JOHANNIS SCHRIEBER, MAGNIF. SENATVS
ET GYMNASII TYPOGRAPHI.

REIPUBLICAE GEDANENSIS
SENATVI
ILLVSTRI ATQVE MAGNIFICO,
BYRGGRABIO REGIO,
PRAESIDI

AC
PROTOSCHOLARCHAE,
VICE-PRAESIDI,
CAETERISQVE
EJVS MEMBRIS

GENEROSIS, MAXIMEQVE STRENVIS;
PATRIBVS PATRIAE
CVRIS SVIS ET MERITIS IN OMNEM NOSTRAM
ET PVBLICAM REM ET SCHOLASTICAM
IMMORTALEM CONSECVTIS NOMINIS FAMAM

DIS-

DIS-

DISSERTATIONEM
HANC JURIDICAM SECVLAREM,
DEVOTISSIMAE REVERENTIAE
AC PIETATIS DEVINCTISSIMAE
MONVMENTVM
VOTIS CASTISSIMIS PRO
EORVM SALVTE ET PROSPERITATE DIVTVRNA
ET PERPETVA

NUNCVPATIS
D. D. D.
ILLVSTRIVM HORVM AC CARISSIMORVM NOMINVM
SVBJECTISSIMVS OBSEQVENTISSIMVSQVE

JOACHIMVS GVILIELMVS WEICKHMANN.

DIS-

DIS-

DISSERTATIO SECVLARIS

DE

INCONGRVA PRAXI DOCTRINAE IVRIS ROMANI

DE RESTITVTIONE IN INTEGRVM EX

CAPITE METVS ET DOLI.

PRAEFATIO.

Ardent vicinæ nobis regiones, ardet Europa, ardet universus pæne quaqua patet terrarum orbis bello inter dira bella sane cruentissimo, nec relinquitur facile provincia sive neutri addicta parti, sive suo principi belligeranti fidelis, intacta ab incurfionibus & vexationibus molestis ac hostilibus. Jam alter fere exactus est annus, ex quo cœpere milites ad prælia duci, fax belli tristis prælucere, audiri tuba bellica, omnia tumultibus & concitatis in perniciem studiis vocibusque resonare, urbes obsidionibus cingi, toti exercitus cladibus frangi, homines adversus homines, Germani contra Germanos, Christiani denique adversus Christianos excandescere, arma sumere, alter alterum cognato jugulare gladio; annus, proh dolor!

A jam

jam alter, ex quo cœpit hæc strages hominum & civium, tanta
 cædes ducum clarissimorum, hæc devastatio provinciarum & in-
 tegrorum regnorum, hæc miseranda regionum alieno imperio
 contra propensionem subjeetarum facies, hæc rerum ad suble-
 vandam vitæ necessitates appetendarum caritas, hæc incolarum
 præstationibus continuis exhaustorum miseria, iste denique deso-
 latus Academiarum status orbitatis. Et nos quidem inter medios
 hosce belli strepitus & furores sumus adhuc iidem, quales esse
 nos voluit summus rerum humanarum Arbiter sub initium alteræ
 partis præsentis seculi. Nostra, inquam, Gedanensis respublica
 omnium horum malorum expers, constitit ad hunc usque diem
 per ineffabilem supremi Numinis misericordiam, libera ab incur-
 sionibus hostilibus, finibus integris & tranquillitate fere inconcus-
 sa. Adhuc enim salutis & jurium nostrorum securi quasi in spe-
 cula constituti undique quaquaversum videmus funestissimi belli
 calamitates hominibus necem, civibus patrimonii jacturam, agris
 devastationem, civitatibus excidium minari; nos autem DEO can-
 nemus nostra júbila, secularia júbila, & quidem hæc, uti in DEO
 spes est nostra, canemus in pace. Hæc vero festa jubilaria, hæc
 oria, quæ DEUS reipublicæ nostræ conservator nobis fecit, quam
 proxime attingunt Musarum sacra & Apollinis cultores. Quis enim
 est, qui ignoret, hoc anno a nobis secularem memoriam inaugu-
 rationis publicæ Gymnasii nostri ad recitationes & operas docto-
 rum hominum academicas pie recolere? Est autem hæc lætitia non
 solius & parum numerosæ eruditorum nostrorum turbæ, sunt po-
 tius publica & communia hæc gaudia, nec vanum est & temerarium,
 spem bonam certamque domum reportare, hæc urbem sentire
 meam universionem, omnesque cives & incolas patriorum mœnium
 pari nobiscum hæc festa salutare & hilaritate animi & affectu vo-
 tivo, quorum originem & historiolum non quasi per indicem, sed
 verbulo tantum, non tam indicare, quam attingere lubet. Gym-
 nasium Gedanense, cujus celebramus jubilæum secundum, anno
 æræ, quæ a Christi nativitate ducitur, 1431 conditum & exstru-
 ctum a monachis, qui normam S. Francisci sequuntur, sub forma
 & nomine cœnobii Franciscani; postea ex traditione *Job. Rollavii,*
 Fratrum

Fraterum minorum terrarum Prussiae Custodis in ditionem Senatus nostri cum omnibus juribus d. 30. Sept. anni 1555. transit, mox insigni Magnifici Senatus cura maxime reformatum tandem per primam recitationem publicam fausto die 13. Junii mensis, anno 1558. usui publico & institutionibus juvenum dicatum, consecratum & initiatum est. (*) Nos vero, qui his diebus festivitates has bis seculares ad elationibus nostris reperimus, devota pietate veneramur memoriam multorum annorum decursu nondum obfuscata illustrium quondam inter patres reipublicae conscriptos luminum & familiarum florentissimarum splendore & gloriae propriae magnitudine beatorum, magni *Gabrielis a Bœmeln*, & memoria immortalis digni *Joannis Godofredi a Dießeldorff* in literas studio & maxime paterna Gymnasii nostri cura ac inspectione conspicuorum; veneramur merita trium clarissimorum reipublicae siderum, qui postremam hanc augustamque hujus Musarum sedis mutationem partim adornarunt, partim publica & solempni recordatione recolendae fuerunt auctores. Nominamus hoc respectu, & non sine reverentia nominamus illustrem *Constantinum Ferberum*, antecessorem Protoscholarcharum novo in Gymnasio Gedanensi, cujus ardor in condendo artibus liberalibus hac in urbe sacrario, ac maturanda ejus inauguratione solempni eminuit summus; magnum *Adrianum a Linda*, sub cujus auspiciis primum celebratum fuit Gymnasii hujus jubilaeum; & quem nuper amisimus, magnum illum & inter patriae patres Musarumque patronos nunquam obliviscendum *Joannem Wablum*. Fuit quidem paterno & benigno & provido in nos nostrosque docentium & discentium choros animo affectus; nuncupavit sine dubio christianus senex pia vota pro salute hujus, quod patrocinio suo beavit, Athenaei quam diutissima & felici celebratione redeuntis inaugurationis ejusdem diei, nec etiam defuit commendandis & procurandis in futu-

A 2

rum

* Pleniorem fatorem hujus Athenaei nostri expositionem qui desiderat, ablegandus est ad meritiissimi *Reinh. Cwicke* Beschreibung der Stadt Danzig, B. 4. C. 7. S. 333. & C. 9. S. 340. 341. & ad *Christ. Hartknochs* Preussische Kirchen-Historie, B. 2. C. 1. S. 10. 13. S. 675. 679 = 680. Compendiariam eorum facit notitiam *Ephr. Prætorius* in Athenis Gedanensibus. p. 1. 2. 3.

rum hujus festo solemnibus; sed precatus solum est hæc tanquam abiturus, ipse non vidit festa hæc latissima: placide enim obiit anni superioris die eodem, qui jam publicæ hujus festivitatis principium est & causa, die nimirum 13. mensis Junii. Quantus autem accessisset huic nostræ lætitiæ cumulus, si placuisset divinæ providentiæ hunc nostrum Protoscholarcham & annorum numero & longævitate muneris venerabilem his nostris interesse posse festis, o ter quaterque sanctiora adhuc nobis fuissent hæc nostra júbila, o quid non fecisset pro eo pietas votiva? Sed quid profunt humana mortalium vota, num desideria vel piissima immutabilia voluntatis divinæ decreta tollere, saltem retardare valuerunt unquam? Nihil nobis relictum est integrum, nisi demissa gratiarum actione venerari cœlestem scientiarum rei que scholasticæ præsidem, nec non providam Patrum Conscriptorum designationem, quorum beneficio hoc nobis obtigit felicitatis, ut amissa fausto omine redintegrata & reddita nobis videamus in illustri, Permagnificoque Protoscholarcha nostro, & Præconsule Seniore, DN. CHRISTIANO GABRIELE DE SCHROEDER, cujus protectioni, curæ & instaurationi omnes hos actus festivos pro suo, quo in literas fertur, amore, debemus habemusque acceptos; nihil nobis jam prius, nihil antiquius sit, nisi ex intimo cordis affectu suspiria devotissima sublata voce ad DEum mittere pro felici & tranquillo festorum horum decursu, pro incolumitate urbis & Gymnasii, pro salute denique eorum, qui hos actus festivos procurare non dedignati sunt. Accedamus itaque propius ad id, cujus causa hæc scripsimus tanquam prænoscentia, postquam brevissime pietati fecerimus, quod satis. DEus Ter Optimus Terque Maximus patriæ ac Athenæo nostro tam benignissime in posterum consulat, ut diu, feliciter, tranquille vivant ii, quos ad gubernacula reipublicæ admovit. Servet DEus Senatam Magnificum, servet gravissimos amplissimi Collegii Scholarchalis assessores, servet in primis, ornet, corroboret illustrem ejus Præsidem, nutritorem & defensorem nostrum. Feliciter & in sui gloriam decurrant hi dies festivi, publicæ lætitiæ mutuisque congratulationibus sacri, ut ne audiat in illis alia vox, quam pietatis, grâti animi & precationum.

Faint bleed-through text from the reverse side of the page.

tionum. Habeat sibi commendatam Numien Omnipotens, ardentissima supplicatione commendatam universam rempublicam nostram, protegat, defendat eam a quovis casu fatali, ipse DEUS præsit commercio & regimini nostro, ac Gedanum ut per futura secula floreat ac juribus suis & privilegiis imminutum, grata DEO civitas, conservetur, faxit divina gratia. Tandem hæ nostræ deliciae, hoc Gymnasium, quotidie nova capiant incrementa per famam & labores Professorum inclytissimorum, & per industriam perque probatos civium suorum mores. Aequali in eodem successu excolantur & ediscantur scientiæ gravissimæ & literæ elegantiores, ut in hac ingenuarum artium officina præparentur viri ad ornandam administrandamque rempublicam in quovis scientiarum genere & officia debita patriæ exhibenda idonei. Ita fiet, ut inde ab hoc altero Gymnasii patrii jubilæo & universa civitas & Athenæum hoc nostrum pari passu ad supremum excelstitatis, gloriæ & felicitatis ascendant fastigium. Sunt hæc vota omnium bonorum, peculiariter autem preces eorum, qui ex ordine Jurisperitorum & studiosorum pro officio suo hæc secularia festa hisce paginis voluerunt condecorare.

§. I.

Instituti ratio.

Exposuimus augustam occasionem, qua inducti sumus ad consignandas hæc paginas atque exigua commentatione e Jurisprudentiæ penu desumpta vires nostras qualescunque experiri. Enarrabimus autem per indicem generalem id, quod propositum nobis est pertractare & disquirere. Nimirum placuit scribendæ dissertationi eligere thema aliquod, quod non profus remotum esset a vita civili & usu forensi. Atque tanto studiosius respeximus ad doctrinam talem, quanto frequentiores querelæ, adolescentes in scholis Jurisprudentiarum fere nihil ex iis, quæ in usu habemus, aut audire, aut videre. Id itaque ne fieret, ne objurgatione ista digni existimemur, de *incongrua praxi doctrinæ juris Romani de Restitutione in integrum ex capite metus & doli* disserere apud animum nostrum constituimus. E quo jam pronò fluit alveo,

hanc nostram exercitationem duabus potissimum absolvi sectionibus. Priori enim capite, ut naturalis præcipit rei ordo, trademus sanctiones juris Romani circa has duas species restitutionis in integrum, præstructis quibusdam quæ ad intelligendam de restitutione in integrum doctrinam universam necessaria erunt, præcongnitis. Caput autem posterius ob oculos ponet modum, quo in foris nostris non tam solet adhiberi hæc restitutio in integrum, quam debebat, & ostendet simul, immerito nos hodie sequi præcepta illius juris peregrini. Inveniemus originem & causam hujus perversi juris Romani usus in amore nimio morum peregrinorum, qui nostrates, uti in aliis rebus, quibus ad vitam commode vivendam indigemus, ad res peregrinas & externa originis, alienique soli fert, ita speciatim in quæstionibus, quæ ad disceptationes fori pertinent, ad jura peregrina & aliunde accersita, ad Romanorum placita amplectenda & in usus suos convertenda impellit. Sed hæc deinceps.

§. II.

Definitio restitutionis in integrum.

Qui communiter ab hominibus doctis in tradendis scientiis adhiberi solet, ne ignoremus, quid sit illud, de quo agendum est, ut statim subjiciant hujus subjeçti definitionem, eum nos pariter hoc loco sequimur naturalem quam maxime cogitatorum ordinem. Vix autem opus est dici, quod liquet ultro, istam in integrum restitutionem, de qua nobis est sermo, omnem suam originem ducere ex juris Romani decretis. Quæ cum ita sint, ex eodem etiam fonte petenda est ista, quam quærimus, definitio. Atque tantum abest, ut hæc ex parte taceat Jus Romanum, ut potius duplicem deprehendamus apud istius Juris auctores restitutionis in integrum finitionem. Valerianus & Gallienus A. A. 1) eam dicunt esse redintegrationem amissæ causæ; Julius Paulus vero ait 2): restitutio in integrum est redintegrandæ rei vel causæ actio.

- 1) l. 2. C. in quib. caus. in int. restituit. necessar. non est.
2) Recept. Sentent. Lib. I. Tit. VII. §. 1.

apud *Schultingium* in *Jurisprudentia*
Ante-Justinianca, pag. 233.

actio. Non est, quod alterutram hanc definitionem alteri anteponamus, cum ambæ egregie comparatæ sint ad declarandam huius remedii in genere spectati naturam. Id unicum inter utramque intercedit discrimen, Julium Paulum paulo plenius eloqui restitutionis in integrum notionem, quam quidem Valerianus & Gallienus A. A. Ait autem J Ctus: Integri restitutio, (sic enim passim apud veteres vocatur, nec liquet, an ab ipsis Juris auctoribus, an potius ab Aniano 3)), integri itaque restitutio est *actio*, atque verbum hoc generaliter h. l. accipitur pro quovis juris remedio, quod quis vel intendit, vel quod a magistratu conceditur, ut alias passim 4), id quod utique attendendum, ne quis Julium Paulum sibimet ipsi contradixisse existimet. Nam alio in loco 5) *Ex hoc Edicto*, inquit, *nulla propria actio vel cautio profisciscitur, totum enim hoc pendet ex Prætoria cognitione*. Pergit J Ctus: *redintegrandæ rei vel causæ*. Isidorus 6) rem distinguit a causâ, atque illam vocat, quæ promissâ & tradita est, hanc autem, quæ promissâ tantum, non etiam tradita; & sunt 7), qui Julium Paulum eodem modo rem & causam a se invicem distinxisse existimant, sed hoc discrimen non est in Jure nostro, ubi sive res sit imperfecta & versetur intra terminos solius promissionis, sive etiam ipsa res sit ablata & extorta & in alium translata, utraque tamen in specie res dicitur restitui, sive redintegrari 8). Vix itaque ullum inter causam & rem superesse discrimen, atque utrumque vocabulum, pro more apud veteres satis frequenti ideo conjunxisse videtur Paulus, ut unum per alterum explicetur. Redintegrare autem idem est, ac instaurare, in pristinum statum reducere, ut itaque per hanc restitutionem in integrum jura quævis, res item & causæ amissæ recuperentur, omniaque in pristinum statum utrinque reducantur.

§. III.

3) Vid. *Ant. Schulting* loc. cit. in nota 1.

ad textum Julii Pauli.

4) l. 37. pr. D. de Oblig. & Action. l. 178.

§. 2. D. de Verb. Sign.

5) l. 24. §. ult. D. de Minorib.

6) *Originum* lib. 5. cap. 25.7) *Gerardus Noodt* in commentar. ad

Pandectas, ad Lib. IV. Tit. I.

8) l. 9. §. 3. D. quod metus caus. gest.

adde *Schultingium* l. c. not. 3.

§. III.

*Inquiritur in originem & fundamentum
restitutionis in integrum.*

Cognitum itaque est, quid sit restitutio in integrum. Nunc videamus, unde ea natales sumserit suas, quoniam nitatur fundamento & quæ sint causæ illius. Hæc autem omnia in compendio quasi exhibuit Domitius Ulpianus, 1), quando ait: *Utilitas hujus tituli non eget commendatione: ipse enim se ostendit. Nam sub hoc titulo plurifariam Prætor vel lapsis, vel circumscriptis subvenit, sive metu, sive calliditate, sive ætate, sive absentia inciderunt in captionem.* His itaque verbis nos docet Ulpianus, restitutiones in integrum a Prætoribus esse adinventas, adeoque eas descendere e Jure Honorario, propter utilitatem publicam Juris civilis adjuvandi, supplendi, corrigendique gratia introducto. Nam in summa simplicitate legum antiquissimarum populi Romani simul tamen nonnunquam summa in iis deprehendebatur durities, successu temporis plures occurrebant res, ubi neque moribus, neque legibus cautum aliquid receptumque esset. Deinde vero etiam *cum permulta*, uti ait Cicero 2) *præclare legibus essent constituta, ea Jctorum ingeniiis pleraque corrupta ac depravata sunt.* Neque causam hujus mali intactam reliquit Cicero, paucis enim interjectis addit: *in omni jure civili æquitatem reliquerunt, verba ipsa tenuerunt.* Cum itaque Prætores ceterique magistratus juri dicendo præpositi, custodes atque interpretes essent juris civilis, deberentque jus reddere iis, qui jus suum persequerentur: Edictis suis ab initio magistratus sui in Albo propositis, quæ decrant in Jure civili suppleverunt, obsoleta correxerunt, & quæ Jctorum ingeniiis per interpretationes nimis duras corrupta & depravata, æquitate temperarunt. Id autem dum agerent, inter alia præclara Juris Prætorii capita ipsas etiam restitutiones in integrum introduxerunt, quæ cum ob summam suam æquitatem quam maxime se probassent populo Romano, accedente illius tacito consensu sensim sensimque juris perpetui auctoritatem sunt consecutæ. Hæc de causis, deque origine restitutionis in integrum.

1) l. 1. D. de in integr. restitution.

2) In Orat. pro Muren. cap. XII.

grum. Restat tempus, quo præclara hæc Juris Honorarii pars fuit introducta. Sed de ea re certi quid definiri nequit. Neque hoc cuiquam videbitur mirum. Namque restitutionis in integrum non una est, sed variæ sunt species tempore diverso introductæ atque receptæ. Deinde quamvis istæ in integrum restitutiones a Prætoribus sint excogitatæ, juris tamen publici perpetuæ vim & auctoritatem non prius sunt consecutæ, nisi postquam tanto opere ab æquitate sua se commendaverant, ut fere ab omnibus deinceps Prætoribus retinerentur, neque sine reprehensione omitti possent. Unde facile potest cognosci, plerasque restitutionum species successu demum temporis invaluisse. Incidit tamen plerarumque certe celebriorum specierum origo in reipublicæ libera tempora. Cum tamen & postea sub Imperatoribus variæ novæ restitutionis species sint introductæ, v. gr. celebris ista emtionis venditionis rescissio ob læsionem enormem 3): exorta est exinde ista restitutionum divisio in Prætorias & Civiles, utilissima quidem in Jure nostro, sed tamen ab hoc loco nimis aliena, quare tam de ea, quam de restitutionibus civilibus nihil amplius addimus, atque unice ad Prætorias revertimur, quibus omnino accensendæ sunt istæ duæ ex capite vis & metus, & ex capite doli, unde argumentum dissertationis nostræ sumimus.

§. IV.

Recensentur causæ, ob quas Prætor in integrum restituit.

Sic itaque diximus, quid sit in integrum restitutio, & quales ea habeat origines. Restant proinde causæ, ob quas Prætor dat restitutionem in integrum, de quibus pauca quædam dicenda esse videntur, priusquam ad ipsum Dissertationis nostræ argumentum accedimus. Fuisse autem harum causarum plures, vel ista satis superque indicant Ulpiani verba, quæ ab initio Sphi antecedentis adduximus. Ait enim ibi *Jctus: sub hoc Titulo plurifariam subvenit Prætor hominibus subtilitate juris adversus æquitatem naturalem læsis; Julius Paulus autem eas una oratione omnes*

B

3) l. 2. C. de rescind. emt. vendit.

enarrat, quando ait 1): *Integri restitutionem Prætor tribuit ex his causis, quæ per metum, dolum, & status permutationem, & justum errorem, & absentiam necessariam & infirmitatem ætatis gesta esse dicuntur.* Ex quibus verbis intelligimus, sex esse in genere causas restitutionis Prætoris. Prima earum est Vis & Metus, secunda vero Dolus, quam utramque hoc loco vel nominasse sufficiat, deinceps enim de iis erit commodior differendi locus. Tertia causa apud Julium Paulum est status permutatio, i. e. capitis deminutio 2), cujus tres fuisse olim species indicat Paulus alio loco 3) & in vulgus notum est. Hoc tantum addimus, dictam hanc restitutionem non nisi ad minimam & eam pertinere capitis deminutionem, quæ salva libertate & civitate contingit. Qui enim maximam mediamque sunt passi capitis minutionem, plane non possunt conveniri, atque tunc adversus eos instituenda est actio, ad quos bona eorum pervenerunt 4). Tertiam hanc causam apud Jctum nostrum excipit justus error tanquam quarta restitutionis causa. Sic v. gr. per errorem læsus est, qui cum pupillo gessit aliquid, ignorans, falsum esse tutorem, quo auctore negotium gestum est, quare Prætor ei subvenit per Edictum: *Quod falso tutore auctore gestum esse dicatur.* Atque pertinet utique hoc Edictum ad restitutiones in integrum, quamvis a Triboniano in alium translatum sit locum 5), prouti partim ex inscriptionibus legum hujus Tituli, quæ ex Ulpiani & Pauli Libro XII. ad Edictum excerptæ sunt, quo uterque de Restitutionibus in integrum egit 6), partim vero ex ipsis hujus Edicti verbis ab Ulpiano 7) allatis intelligimus. Quintam causam Paulus esse ait absentiam necessariam, atque hoc Edicto læsis tam per absentiam suam, quam per absentiam alterius succurrit, quamvis diverso modo & ratione. Ultima denique & sexta restitutionis in integrum causa est infirmitas ætatis. Subvenit quidem jamjam lex Lætoria minoribus XXV. annis,

1) Recept. Sentent. Libr. I. Tit. VII. §. 2.

2) l. 1. D. de Capit. Minut.

3) l. 1. D. eod.

4) l. 2. pr. l. 7. §. 2. 3. D. eod.

5) In Libr. XXVII. Tit. VI. Pandectarum.

6) Vid. Seriem Edicti Perpetui apud Jac. Gotthofredum in quatuor Fontibus Jur. civ.

7) l. 1. §. 6. D. Quod falso tut. auct. gest.

nis, sed ea lex adolescentes in quocunque contractu dolo tantum malo læsos in integrum restitui iussit 8), non fragilitate consilii lapsos. Prætor itaque æquitatem naturalem secutus, in hoc suo Edicto non substitit intra legem Latoriam, sed minores, fragilitate ætatis atque consilii quocunque modo lapsos adjuvat, etiam si non sint dolo malo circumventi. Atque hæc sunt sex istæ restitutionis in integrum Prætoris causæ, quibus addunt nonnulli septimam, scilicet alienationem iudicii mutandi causa factam. Sed quamvis ex ea causa in integrum restitutionem fieri dicat Cajus 9), atque hoc Edicto ei, qui per alienationem iudicii mutandi causa factam læsus est, proponatur adversus alienantem nova in factum actio ad id, quod ejus interest, talem alienationem non esse factam, nisi pristinam iudicii causam arbitrato iudicio restituat, in quo quædam potest videri veluti imago restitutionis; magis tamen instituitur & a Prætoribus datur nova, quam restituitur vetus actio, quæ non est amissa, cum alienatio facta re vera non rescindatur. Rectius itaque omittitur hæc restitutionis in integrum causa, prouti etiam eam omisit Julius Paulus 10), & qui hunc atque Ulpianum sequitur, Tribonianus 11), qui omnes, omissa alienatione iudicii mutandi causa facta, non nisi sex istas antea dictas restitutionis in integrum causas & species adducunt.

§. V.

Quid sit Restitutio in integrum ex capite Vis & Metus, ostenditur.

Quæ hæcenus diximus, præcognita sunt, quibus, quantum satis est, expeditis ad ipsum hujus opusculi argumentum principale accedimus, & ad expositionem doctrinæ Juris Romani de Restitutione in integrum ex capite metus & doli & ad incongruam hujus doctrinæ praxin hodiernam. Faciamus autem initium ab Restitutione in integrum ex capite Vis & Metus. Nomen, quod indicavimus, ex ipso Edicto Prætoris originem habet, ait enim

B 2

Prætor

8) Cicero de Offic. Lib. III cap. 15. Anton. Augustinus de Legibus pag. 101.

9) l. 3. §. 4. D. de Alienat. judic. mutand. caus. fact.

10) Recept. Sent. Libr. I. Tit. VII. §. 2.

11) l. 1. & 2. D. de Restitut. in integr.

Prætor 1): *Quod Vi Metusve causa*, atque addit Ulpianus 2), *Vis* fuisse factam mentionem propter necessitatem impositam contrariam voluntati, *metus* autem propter mentis trepidationem instantis vel futuri periculi causa. Hæc itaque est ratio denominationis. Sed ea non obstante pergit JCTus: *postea detracta est vis mentio*, fortassis a Juliano in Edicto perpetuo, atque ideo, *quia quodcumque vi atroci fit, id metu quoque fieri videatur*, ipsumque Edictum Prætorium hunc in modum compositum: *Quod metus causa gestum erit, ratum non habebo*. Sed minimum omnino atque fere nullum habet hæc epicrisis momentum ad rem ipsam. Est autem vis, definiente Julio Paulo 3) *majoris rei*, vel ut alio loco ait 4), *major rei impetus, qui repelli non potest*, utrumque recte, sensuque facili nec diverso. Metum e contrario Ulpianus esse dicit 5) *instantis, vel futuri periculi causa mentis trepidationem*; Eodem pæne modo Cicero 6) *metus*, ait, est *diffidentia expectati & independentis mali*, aut, uti alio loco 7) *futura ægritudinis sollicita expectatio*, quarum finitionum verba quidem a se invicem differunt, non autem, qui per hæc verba indicatur, sensus. Cæterum has notiones de vi & metu eum potissimum in finem hoc loco adscripsimus, ut exinde eo rectius intelligamus, quid sit Restitutio in integrum ex capite vis & metus, id quod, prouti speramus, haud amplius erit difficile. Cum enim ex hætenus dictis cognitum sit, quid sit restitutio in integrum in genere dicta cum intelligamus, quid sit vis & metus; facile patet, restitutionem in integrum ob vim & metum esse: redintegrandæ rei vel causæ per vim & metum amissæ actionem. In his autem definitionibus, quibus, quid amplius addendum sit, haud facile videmus, si forsitan, subtilitatis neglectu, tanquam formula cecidisse videamur, sicuti Romanos Prætor, si in lege agendo formula cecidissent, restituebat in integrum, sic etiam nos, speramus, restituet Lectoris æquitas.

§. VI.

- 1) l. 1. D. quod met. caus. gest. erit.
 2) l. c.
 3) l. 2. D. eod.
 4) Recept. Sent. Libr. I. Tit. VII. §. 7.

- 5) cit. l. 1. D. quod met. caus. gest.
 6) Tuscul. Quæst. Libr. IV. cap. 37.
 7) Ibid. Libr. V. cap. 18.

§. VI.

Origo Restitutionis in integrum ex capite Vis & Metus.

Expositis itaque, quantum satis est, iis, quæ faciunt ad rite formandam restitutionis in integrum ob vim & metum notionem, progrediamur ad illius originem. Atque diximus quidem jamjam in antecessum, restitutiones in integrum primas suas ex Jure Honorario ducere origines, cujus eæ olim constituebant partem insignem præcipuamque. Sed quamvis hæc etiam de nostra restitutionis specie dicenda sint, illius tamen origines paulo accuratius copiosiusque sunt exponendæ, inprimis cum Historia Romana hac ex parte, non quidem sufficientes, ast aliquas tamen suppeditet factorum circumstantias. Admodum diu autem caruisse videtur Jurisprudencia Romana insigni hoc & ob æquitatem suam maxime commendabili juris Honorarii capite, cumque deinceps tempore Ciceronis Cn. Octavius, Prætor, Ediçto suo primus jussisset: *Quæ per vim metumque ablata essent, reddere* 1): hæc tamen formula tunc temporis adversus Sullanos tantum homines erat proposita 2). Cæterum tamen adeo se ab æquitate sua prudentiaque commendabat hoc Cn. Octavii Ediçtum, ut, certe sub Imperatoribus, fere ab omnibus deinceps Prætoribus retineretur, neque sine reprehensione omitti posset. Sic itaque sensim sensimque hoc Prætorum Ediçtum ad omnes vis metusve causa factas læsiones extensum usu perpetuo invaluit, tandemque ab Salvio Juliano in Ediçtum Perpetuum translatum est. Exponuntur autem in jure nostro hujus Ediçti capita duo. Prioris verba Vlpianus 3) hæc prodit: *Quod metus causa gestum erit, ratum non habeo*, atque addit, olim ita edicebatur: *quod vi metusve causa*, de qua tamen re Spho antecedente jam diximus. Secundi capituli verba legitima non amplius extant, sensum tamen illius ex diversis Juris legibus 4) ita concinnavit *Gerardus Noodt*

B 3

- 1) Cicero ad Quintum Fratrem, libro 1. 3) l. 1. D. quod met. caus. gest. er. Epist. 1. §. 7.
 2) Conf. Joan. Aug. Bachii V. Cl. & 4) l. 4. C. h. t. l. 9. §. ult. l. 14. pr. & §. 1. Doctiff. Hist. Jurisprud. Roman. Lib. II. & 11. l. 16. §. 2. & l. 19. D. cod. Cap. II. Sect. III. §. 14. pag. 216.

Noodt 5): Item quod metus causa gestum erit, de eo si quid aberit ei, cui metus illatus esse dicitur, neque ei arbitrio iudicis restituetur, quanti ea res erit, intra annum, quo primum experiundi potestas erit, in quadruplum, post annum in simplex, causa cognita, iudicium dabo. In hæredem de eo, quod ad eum pervenit, actionem dabo.

§. VII.

Quibus in negotiis locum habeat restitutio in integrum ex capite metus, ostenditur.

Ut autem vim omnem potestatemque huius Edicti Prætorii eo rectius intelligamus: sciendum, vim metumque ob necessitatem impositam contrariam voluntati, impedire prorsus atque auferre omnem voluntatis atque consensus libertatem, ipsumque adeo, si dicendum, quod res est, corruere prorsus consensum, quando eum constat per vim & metum esse extortum. Quæ cum ita sint, jus illud, quod naturalis ratio inter omnes homines constituit, & ipsa æquitas omnia ista pacta, conventiones, contractus invalidos esse atque nullos jubet, quoties consensum, sine quo ne concipi quidem possunt, vel ex una tantum parte vi metuque fuisse extortum, deprehendamus. Sed ab hac æquitate naturali, non quidem semper, aut aliquando tamen longe lateque recedunt jura Romanorum civilia, atque quoad eam rem summam maximamque constituunt differentiam inter negotia, quæ bonæ fidei esse dicuntur, & quæ sunt *stricti juris*. Sunt autem bonæ fidei negotia ea, ubi omnia ex æquitate æstimantur, & in quibus, quando res in iudicium deducitur, iudicis religioni permittitur, in quantum reum ex æquitate putet condemnandum, adeo, ut sententiam suam non, prouti lex & iustitia svadet, sed prout humanitas impellit & misericordia, regat. At in *stricti Juris* negotiis singula ex conventionione partium, non ex fide bona & æquitate æstimantur, adeoque iudex, quando ea res in iudicium deducitur, ad conventionis verba est adstrictus, ab iisque in sententia sua recedere non potest, etiamsi æquitas naturalis id svadeat

5) In Comment. ad Pandect. Libr. IV. Tit. II.

deat 1). In istis itaque negotiis, quæ bona fide nituntur, si vis & metus intervenit, insistant jura civilia æquitatis naturalis principis, atque ea invalida esse volunt. Nam, cum bona fide regantur, quid tandem magis ei potest videri contrarium, quam vis & metus? Inest quidem metui consensus, quia inest electio 2), ast consensus iste non est liber consensus; electio non est libera, quam tamen bona fides bonique mores utique postulant. Proinde sive agat, sive conveniatur metum passus, apparet, convenire officio judicis, ex bona fide cognoscentis, judicare, non esse contractum, qui metu initus est, quia non est bona fide initus. Id vero, quid efficit, nisi contractum bonæ fidei, in quo non est ita actum, ut inter bonos bene agier oportet, ipso jure nullum esse? Atque idem illud Ulpianus vult, quando ait 3): *Nihil consensui tam contrarium est, qui ac bonæ fidei judicia sustinet, quam vis atque metus, quem comprobare contra bonos mores est.* Qui itaque metu coactus quid egit, non indiget Prætoris auxilio & restitutione in integrum ob vim metumque in contractibus bonæ fidei, ubi metus Judicis officio ex fide bona corrigitur 4). Rescripsit quidem Gordianus Imperator 5): *Si per vim vel metum mortis aut cruciatus corporis venditio a vobis extorta est, & non postea eam consensu corroborastis, juxta perpetui formam Edicti intra annum quidem agentes, quo experiundi potestas est, si res non restituatur, quadrupli condemnationem referetis, scilicet reddito a vobis pretio, post annum vero causa cognita eadem actio in simplum permittitur.* Sed hæc Gordiani verba iis, quæ hactenus disputavimus, non obstant, nam ipse Gordianus prioribus hanc addidit limitationem: *Quæ causæ cognitio eo pertinet, ut ita demum decernatur, si alia actio non sit.* In bonæ fidei negotiis, quæ ob vim & metum ipso jure nulla sunt, cessat itaque

1) Vid. Carol. Sigonum de Judiciis Libr. I. Cap. 17. & 21. item Joan. Gottl. Heineccium Antiquir. Rom. Libr. IV. Tit. VI. §. 36.

2) l. 21. §. 5. D. Quod met. caus. gest.

3) l. 116. D. de Reg. Jur. adde Jacob. Go-

thofredum ad h. l. in Comment. de Regulis Juris pag. 497. & Gerard. Noodt de Forma emendandi Doli mali, c. 16.

4) l. 1. C. de Rescind. Vendit.

5) l. 4. C. de His, quæ vi metusve caus. gest. sunt.

itaque regulariter beneficium restitutionis in integrum, atque veluti in subsidium tunc demum locum habet, quando alia actio non est, id quod, quo modo fieri possit, Gerardus Noodt exemplo illustravit. 6) Ast in stricti Juris negotiis res aliter se habebat, atque ea, etiamsi consensus per vim & metum sit extortus, Jure Civili semper olim valebant. Id quod tamen cum admodum durum esset, æquitatiq[ue] contrarium, Prætor ejusmodi negotia Jure Civili valida, primo quidem actione vel exceptione doli mali rescindere cœpit 7), quia videbatur is, qui metum fecisset, etiam dolo malo fecisse. Postea vero placuit Prætori in Edicto suo, hunc in finem in specie Actionem, quod metus causa proponere, tandemque etiam de metu exceptionem permittere.

§. VIII.

Qualis esse debeat Metus, qui locum facit Restitutioni in integrum, docetur.

Ex his itaque huc usque dictis apparet, bonæ fidei contractus ipso Civili Jure infirmari, nec Prætoria Restitutione indigere regulariter, quando consensus, quo in unam sententiam decurrunt contrahentes, vi metuque sit extortus; stricti vero juris negotia, etiamsi in iis vis metusque maximus deprehendatur, Jure Civili valere, sed tamen Jure Prætorio ob æquitatem rescindi. Cæterum tamen nondum sufficit, negotium, quod quis ob vim & metum rescindi cupit, esse stricti juris negotium; necesse potius est præterea, ut vis injusta sit & atrox, & quæ adversus bonos mores sit. Clare hoc docet Vlpianus 1), atque addit, non eam igitur h. l. intelligimus vim, quam magistratus recte intulit, scilicet jure licito & jure honoris, quem sustinet. Cæterum si per injuriam quid fecit populi Romani magistratus, vel provincie Præses, Pomponius scribit, hoc edictum locum habere, si forte, inquit, mortis aut verberum terrore pecuniam alicui extorserit. Quemadmodum autem a parte inferentis vis debet esse injusta & contra bonos mores, ita e contrario a parte ejus, cui inferitur, vis ista debet producere metum, eumque non qualem qualem & vanum,

6) l. c. circa finem.

7) l. 14. §. 13. D. Quod met. caus. gest.

§. VIII. 1) l. 3. §. 1. D. Quod met. caus. gest. erit.

sed qui cadit in hominem constantem. Hinc Cajus ait 2): *Metum autem non vani hominis, sed qui merito & in hominem constantissimum cadat, ad hoc Edictum pertinere, dicemus.* Hunc talem timorem vel metum Ulpianus dicit, 3) auctore Labeone, *majoris malitatis.* Forte legendum est *calamitatis*, alii volunt *malignitatis*, codex Florentinus ait *malitatis*, & probat hanc lectionem Duckerus 4). Cæterum, quinam metus sit vanus, nec ne? id quidem facti quæstio est, non juris, adeoque non lege quadam generali potest decidi, sed judicis arbitrio relinquenda est. Non desunt tamen in jure nostro exempla, tam vani metus, quam metus illius, qui cadit in hominem constantem, e quibus utriusque conditio facile potest cognosci. Sic justus est metus, metus mortis, cruciatus corporis 5), item stupri 6), servitutis 7), carceris 8) & quæ s. r., quibus omnibus cum Julio Paulo addimus 9): *Hæc, quæ diximus, ad edictum pertinere, nihil interest, in se quis veritus sit, an in liberis suis, cum pro affectu parentes magis in liberis terreantur.* E contrario autem si quis meticulosus rem nullam frustra timuerit, per hoc Edictum non restituitur, sic v. gr. si timore, ne ad civilia munera nominareris, quid gesseris, ejusque rescissionem veluti metus causa gesti desideres: ajunt Diocletianus & Maximianus A. A. 10), ejusmodi metum prodesse non posse. Similiter Senatoria dignitas adversarii ad metum arguendum, per quem quis dicit initum esse contractum, idonea non est 11), nisi per potentiam adversarii in dignitate constituti quid extorqueatur, tunc enim justus adest metus 12). Porro hoc Edicto non continetur alicujus vexationis timor, imo ne quidem infamiae metus 13), cujus rei

C
hanc

2) l. 6. D. Eod.

3) l. 5. D. Eod.

4) De Latinitate Vet. JCorum p. 325 sq.

5) l. 7. C. de His, quæ vi metusve caus. gest.

6) l. 8. §. 2. D. Quod met. caus. gest. er.

7) l. 4. D. Eod.

8) l. 22. D. Eod. *Jul. Paulus* Recept. Sent.

Libr. I. Tir. VII. §. 10.

9) l. 8. §. ult. D. Quod met. caus. gest.

10) l. 8. C. de His, quæ vi metusve caus. gesta sunt.

11) l. 6. C. Eod.

12) l. 12. C. Eod. l. 23. §. 1. D. Quod met. caus. gest. er.

13) l. 7. pr. D. h. t.

hanc reddidit causam Gerardus Noodt 14), quia infamia non pender a facto & opinione privati hominis, sed a jure. Necessse itaque est, ut justus sit metus, hominis constantis & praesens, etfi futuri aut imminenti periculi, atque tunc demum locus est Edicto Prætoris: *Quod metus causa gestum est, ratum non habeo.* Quid autem intelligit Prætor per verba: *Quod metus causa gestum est?* Atque Labeo, quem scimus, in Grammaticam literasque antiquiores altioresque penetrasse, latinarumque vocum origines rationesque percipientem ea præcipue scientia ad enodandos plerisqueque juris laqueos feliciter usum esse, hic, inquam, Labeo, teste Vlpiano 15) vocabulum *gerere* distingvit ab *agere* & *contrahere*, atque *actum* quidem generale verbum esse ait, sive verbis sive re quid agatur, *contractum* autem ulro citroque obligationem, & *gestum* denique *rem significare sine verbis factam*. Sed in hoc Edicto gestum est qualiter qualiter gestum, sive obligatione, sive liberatione, sive traditione, prouti totus hic Digestorum titulus evincit. Neque etiam interest, utrum res, quæ metus causa gesta est, sit imperfecta, id est, tantum promissa, nondum tradita, an jam sit perfecta, id est, traditione consummata. Nam in genere ait Prætor: *Quod metus causa gestum est, ratum non habeo*, atque igitur utroque in casu in integrum restitutionem promittit. Necessse tamen est, ut is, qui eam petit, ex isto negotio, quod vi metuque gestum est, damnum aliquod sentiat 16), idque alicujus sit momenti 17), & dignum extraordinario hoc remedio, unde proverbium: *Minima non curat Prætor*. Quale damnum autem non nullius momenti esse dicatur, illud quidem leges haud definiunt, sed arbitrio judicis relinquunt. Quamvis enim Paulus 18) duorum aureorum faciat mentionem, id tamen ad restitutionem ex capite doli tantum, non in genere ad restitutionem in integrum pertinere videtur. Dispiciendum potius est, utrum majori forsitan causæ per minorem, ob quam restitu-

14) In Commentar. ad Pandect. Lib. IV. Tit. II. 16) l. 12. §. ult. D. Quod met. caus.
 15) l. 19. D. de Verb. signific. 17) l. 4. D. de in Integr. restitution.
 18) l. 10. D. de Dolo malo.

stitutio in integrum petitur, præjudicium fiat, id quod jura nostra fieri vetant 19).

§. IX.

Petitur hæc restitutio per Actionem.

Quidquid igitur eo, uti diximus, modo metus causa gestum erit, illud Prætor ratum non habebit. Quibus verbis hoc pollicetur, se improbatum omne id, quod vi metuque gestum, & in integrum, i. e. in pristinum statum, in eum statum, in quo erat, antequam intervenerit metus, restitutum, quidquid ob metum juris subtilitate sit amissum. Hunc autem in finem duo a Prætorè prodita sunt remedia, *Actio* scilicet *quod metus causa*, & deinde etiam *Exceptio quod metus causa*, quæ qualia fuerint, id jamjam paulo distinctius exponendum esse viderur. Primo de *Actione* quod metus causa. Hæc autem describitur, quod sit *Actio* Prætorica, in rem scripta & arbitraria competens per vim injustam & atrocem læso, ejusque hæredibus adversus eum, qui metum intulit, & omnem rei vi metuque extorta possessorem ad rem cum omni causa restituendam, vel nisi arbitrio judicis restituatur, intra annum utilem in quadruplum, post annum in simplum. Datur itaque hæc actio ei, cui ob vim metumque aliquid abest, non simpliciter, si quid metus causa gestum erit, nam natura hujus actionis necessario damnum exigit 1). Datur ea vero etiam læsi hæredibus & successoribus, & ex ea quidem ratione, uti ait Vlpianus 2), *quoniam & rei habet persecutionem*, i. e. quoniam non ad vindictam tendit hæc actio, ut ideo tanquam odiosa hæredibus deneganda sit, sed, quamvis poenalis sit, tamen ea semper ipsam etiam rem persequitur, quæ propter metum abest. Quæri præterea poterit, uti jam olim fuisse questum ex Vlpiano 3) discimus, an etiam ei, qui vim fecerat, si mox vicissim sit metum passus, restitui Prætor velit per hoc Edictum ea, quæ alienavit? Et Pomponius scribit apud Vlpianum 4): non oportere

C 2

19) l. 4. D. de Restitution. in integr. l. 54. 2) l. 14. §. 2. D. h. t. l. 16. §. 2. D. cod.

D. de Judiciis & ubi quisque &c.

1) l. 12. §. ult. D. Quod metus causa gest. er.

3) l. 12. §. 1. D. h. t.

4) l. c.

tere ei Prætorem opem ferre, nam cum liceat vim vi repellere, quod fecit, passus est. Sic itaque intelligimus, cuiam detur hæc actio? nunc videamus, adversus quem locum habeat. Datur autem ea in genere adversus omnes eos, ad quos res metu extorta, ejusve utilitas pervenerit, etiamsi ipsi metum non intulerint. Nam descendit ea quidem ex illato metu & proinde ex delicto, unde sequitur, eam esse in personam 5), & ob eam causam adversus tertios rei per metum extortæ possessores locum habere non posse 6), sed a Prætore tamen, ex cujus Edicto descendit ista actio, ea in personam non concepta, sed generaliter sine designatione personæ proposita est. Hinc ab Ulpiano ea in rem scripta actio esse dicitur 7) & talis, qua non persona vim facientis coercetur, sed qua adversus omnes restitutio ejus, quod metus causa factum est, petitur. Et *in hac actione*, alio loco ait Ulpianus 8) *non quaeritur, utrum is, qui convenitur, an alius metum fecit, sufficit enim hoc docere, metum sibi illatum vel vim, & ex hac re eum, qui convenitur, etsi crimine caret, lucrum tamen sensisse. Nam cum metus habeat in se ignorantiam, merito quis non adstringitur, ut designet, quis ei metum vel vim adhibuit. Et ideo ad hoc tantum actor adstringitur, ut doceat metum in causa fuisse, ut alicui acceptam pecuniam faceret, vel rem traderet, vel quid aliud faceret. Nec cuiquam iniquum videtur, ex alieno facto alium in quadruplum condemnari, quia non statim quadrupli est actio, sed si res non restituatur. Quamvis autem adversus eos detur hæc actio, qui metum intulerunt, & adversus omnes rei vi extortæ possessores; adversus hæredes tamen ea non datur, nisi quatenus ad eos pervenit 9), i. e. quatenus per illam rem vi extortam hæreditas ad illos devoluta facta est locupletior. Restat, ut videamus, ad quid, & ad quem modum detur hæc actio. Datur autem ea principaliter ad id, ut restituatur omne id, quod metus causa actori abest, & eo quidem modo, quo foret, si vis aut metus non intervenisset 10), cum omni causa, omnibusque fructi-*

5) l. 31. Inst. de Action.

6) l. 25. pr. D. de Obligat. & Action.

7) l. 9. §. 8. D. Quod met. caus. gest.

8) l. 14. §. 3. D. h. t.

9) l. 16. §. 2. D. Eod.

10) l. 9. §. 7. D. Eod.

fructibus II). Quod si vero id, quod metus causa adest, arbitrio iudicis non restituitur, intra annum in quadruplum datur, post annum in simplum. Quadruplatur autem id, quanti ea res erit, id est, cum fructibus & omni causa 12), id quod tamen de ea tantum re, quæ actori vere adest, intelligendum. Hinc si quis, metu coactus, tradidit possessionem fundi non sui, is consequetur, non quanti fundus, ejusque proprietas, sed quanti illius possessio est ejusque quadruplum cum fructibus. In hac autem quadrupli condemnatione res, quæ adest, ipsa omnimodo simul continetur; & ejus restitutio fit, poena vero tripli est 13). Quod si vero res, quæ metu extorta est, casu perierit: distinguendum, utrum apud eum, qui metum intulit, malæque fidei possessorem, an apud bonæ fidei possessorem perierit. Sin prius, tunc aut ante, aut post condemnationem intra quatuor menses, aut post tempus iudicati intercidit; & sic primo casu reorum periculo perit, secundo rei non rem, sed triplum tamen præstant, si res apud dominum æque fuisset peritura, tertio denique casu & in rem & in triplum tenentur. Sin autem apud tertium bonæ fidei possessorem res perierit, vel ante, vel post sententiam perierit. Si ante, damnum domini est, post sententiam vero bonæ fidei possessoris 14). Durat autem hæc actio quod metus causa, de qua hæctenus diximus, quatenus ob contumaciam in quadruplum datur, secundum jura antiquiora unum annum utilem 15), secundum jura recentiora quatuor annos 16), quatenus autem simplum petitur, tunc ut reliquæ actiones in rem scriptæ, imitatur actiones in rem, & non nisi longi temporis præscriptione excluditur 17).

C 3

§. X.

11) l. 12. pr. D. Eod. l. 38. §. 5. 6. D. de Vfur.	Pandect. Libr. IV. Tit. II. ad §. 477. p. 158.
12) l. 14. §. 1. & 7. D. Quod met. caus.	15) l. 14. §. 1. 2. D. Quod met. caus. gest.
13) l. 14. §. 10. D. Eod.	16) l. 7. C. de Temp. Restitut. in integr.
14) l. 14. §. 11. D. Eod. conf. J. G. Heineccius in Elem. jur. civil. secund. Ord.	17) l. 3. C. de His, quæ vi metusve causa gest. sunt.

§. X.

Eadem Restitutio etiam per Exceptionem petitur.

Hactenus de primo remedio, quo Prætor iis succurrit, qui ob metum juris subtilitate læsi sunt. Sequitur alterum, scilicet *Exceptio, quod metus causa*, quam Prætor dat iis, qui metu contracti promiserunt, eorumque hæredibus & omnibus, quorum interest, contra omnes, qui ex negotio vi metuque gesto agunt, quamvis vim non intulerint, ad elidendam omnem eorum actionem. Mediante hac exceptione itaque res imperfecta, i. e. quæ promissa tantum, nondum tradita est, non habetur rata, si scilicet promissor metum passus ejusque hæredes conveniantur actione ex stipulatu, ad præstandum id, quod promissum est. Cæterum hæc exceptio iisdem, quibus actio quod metus causa datur, atque etiam adversus eosdem datur, adversus quos sꝑho antecedente actionem quod metus causa competere diximus. Differt autem hæc exceptio quod metus causa ab exceptione doli, nam hæc doli exceptio personam ejus complectitur, qui dolo fecit, cum e contrario metus causa exceptio in rem scripta est, ubi non inspicimus, an is, qui agit, metus causa fecit aliquid, sed an omnino metus causa factum est in hac re a quocunque, non tantum ab eo, qui agit. Et ob hanc differentiam, teste Ulpiano 1), utilius visum est, etiam de metu proponere exceptionem, quam Cassius ab initio contentus doli exceptione, quæ generalis est, non proposuerat. Quamvis autem hæc exceptio contra omnes detur, qui ex negotio vi metuque gesto agunt, sciendum tamen est, ait Ulpianus 2), hanc exceptionem de metu eum objicere debere, qui metum non a parente passus est, in cujus fuit potestate. His addimus, quamvis actio quod metus causa, quando in quadruplum agitur, prouti diximus, temporalis sit, exceptionem metus tamen esse perpetuam & peremptoriam 3), neque obscura esse potest hujus diversitatis ratio. Nam actoris in arbitrio quidem est, agere, quandocunque velit, is autem, cum quo agitur, non habet potestatem, quando conveniatur 4).

§. XI.

- 1) l. 4. §. 33. D. de Doli mali & Met. 3) l. 3. D. de Except. Præscript. & Præjud. Except.
 2) l. c. 4. §. 34. D. Eod. 4) l. 5. §. ult. D. de Dol. mal. & met. except.

§. XI.

*Ostenditur, quid sit dolus malus, & exinde descendens
restitutio in integrum.*

Expositis, quantum satis est, iis, quæ erant dicenda de Restitutione in integrum, quæ fit ob vim metumque, ad secundam & alteram jam progredimur restitutionis speciem, ad eam scilicet, quæ fit ex capite doli. Ut autem omnia, quæ ad eam pertinent, eo rectius intelligantur; primo quidem in genere de Dolo quædam præmonenda esse videntur. Et in genere quidem dolus est, cum aliud agitur, aliud simulatur, quod cum fieri possit ex bona & ex mala causâ, facile est ad intelligendum, vocabulum *Dolus* ad ea pertinere verba, quæ media dicuntur, quæque duas inter se capere possunt res contrarias 1), omnemque proinde dolum vel bonum esse, vel malum. *Bonus dolus* est follertia, qua simulatione quadam non ad alterum lædendum, sed ad iustitiam utilitatemque utimur; sed bonus hic dolus, de quo ex instituto egit Everardus Otto 2), ad nostram non pertinet restitutionem in integrum ex capite doli. Prouti enim ex Ulpiano discimus 3), Prætor, cui debemus hanc restitutionem, non contentus fuit, *dolum* dicere, sed adiecit *malum*. Omisso itaque dolo bono, ad malum accedimus. Hunc autem quod attinet, non desunt quidem in Jure nostro definitiones, ex quibus tamen id intelligimus, veteres Jctos in definiendo eo non una semper eademque fuisse usus formula. Aquilius Gallus, qui protulit de dolo malo formulas, cum ex eo quæreretur, quid esset dolus malus, teste Cicerone 4) respondit, *cum esset aliud simulatum, aliud actum*. Atque addit non tantum Cicero: *quod quidem sane luculenter, ut ab homine perito definiendi*, sed Julius Paulus etiam 5) eodem modo dolum malum definiuit. Ast Aquilii auditor Servius Sulpicius verbis paulo pluribus apud Ulpianum 6) ait: *Dolus malus est machinatio quædam alterius decipiendi causa, cum aliud simulatur, aliud agitur*, & eodem pæne modo Pedius definiuit dolum malum 7).

Ab

1) Gellius Noct. Atticar. Libr. XII. c. 9.

2) In D. ftertar. de Dolo Bono.

3) l. 1. §. 3. D. de Dol. mal.

4) De Officiis libr. III. cap. 14.

5) Recept. Sentent. Libr. I. Tit. VIII §. 1.

6) l. 1. §. 2. D. de Dolo malo.

7) l. 7. §. 9. D. de Pactis.

Ab hac autem finitione recedit Labeo atque ait 8): *Potest & sine simulatione id agi, ut quis circumveniatur, potest & sine dolo malo aliud agi, aliud simulari, sicuti faciunt, qui per ejusmodi dissimulationem deserviunt, & tuentur vel sua, vel aliena.* Ob eam itaque causam Labeo aliam in illius Servii locum substituit definitionem, atque ait: *Dolus malus est omnis calliditas, fallacia, machinatio ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita,* atque addit Ulpianus 9:) *Labeonis definitio vera est.* Cæterum, quamvis veteres in definiendo dolo malo non una usi sint formula, atque Ulpianus Labeonis demum definitionem veram esse dicat, unam tamen non modo Aquilii Galli, & Servii Sulpicii sed Labeonis quoque & Ulpiani de dolo malo fuisse sententiam, non sine ratione existimat Gerardus Noodt 10). Nam non id egit Aquilius, & Servius, ut veram aliquam propriamque definitionem doli mali traderent, uterque tantum voluit aliquam facere demonstrationem, ex qua, quid esset dolus malus, qualiter qualiter intelligeretur, quam definiendi formam veteribus admodum familiarem fuisse, nemo est, qui nesciat. Has itaque demonstrationes non falsas esse ait Labeo, sed quod Aquilius Serviusque brevibus verbis & qualiter qualiter tantum indicaverat, id Labeo exacte, plene & distincte explicavit. Huic autem definitioni doli mali, a Labeone traditæ, jam olim Franciscus Horomannus 11) ineptæ verborum idem sonantium repetitionis crimen objecit, a quo tamen eam liberavit Vlricus Huberus 12) ostendens, non cumulari hic synonyma a Labeone, sed tres istas verborum copulas distinctos habere sensus atque veluti doli mali gradus. Primus gradus est *Calliditas*, cui respondet vocabulum *circumveniendi*. Est autem calliditas dexteritas veteratorie simpliciores circumveniendi, & naso, ut loquimur, suspendendi, non aperte, nec impudenter, sed occulte & speciose, quod & circumvenire eleganter significat. Secundum Labeo ponit *fallaciam*, cui verbum aliud, quam *fallendi* aptare non potuit; est autem

8) l. 1. §. 2. D. de Dol. mal.

9) l. c. 1. §. 2. D. de Dol. mal.

10) De Forma Emendandi Doli mali, c. II.

11) Observationum Libr. I. cap. 19.

12) Digressionum Libr. III. cap. 25.

autem fallacia fraus directa verbis & mendacio facta. Tertius gradus est *machinatio*, cui respondet vox *decipiendi*; *Machinatio* vero est deceptio per technas, ambages & insidias. Ita Huberus bene & perspicue rem explicavit, & qui scit, veteres ut plurimum qualibus qualibus uti rerum descriptionibus, raro accuratis justisque definitionibus, ille facile perspiciet, Vtricum Huberum justam suscepisse dictæ definitionis defensionem, eamque omnino ab istis Francisci Horomanni liberasse criminationibus. Sed satis de dolo malo, de quo ideo hæc omnia disputavimus, ut exinde eo rectius intelligatur, quid sit restitutio in integrum ex capite doli, sive redintegrandæ rei vel causæ per dolum malum amissæ actio.

§. XII.

Origo Restitutionis in integrum ex capite doli.

Proximum est, ut in origines atque veluti natales hujus restitutionis in integrum ex capite doli inquiramus. Prouti autem de restitutione ob metum jamjam diximus, Jurisprudentiam Romanam admodum diu caruisse præclaro isto Juris Honorarii capite, ita idem omnino de hac nostra restitutione ob dolum dicendum est. Coercuerunt quidem jamjam leges antiquissimæ decemvirales dolum malum tam tutoris quam patroni 1), vindicabatur etiam olim circumscriptio adolescentum lege Latoria 2) & quarum cunque personarum sine lege judiciis, in quibus additur: *Ex bona fide agitur*. Sed nihilo tamen secius ex Cicerone discimus, restitutionem in integrum ob dolum malum ad usque sua tempora fuisse incognitam. Refert enim Cicero 3), C. Canium, equitem Romanum, cum se Syracusas otianti causa contrulisset, dicitasse, se hortulos aliquos velle emere, quo invitare amicos, & ubi se oblectare sine interpellatione posset. Quod cum percrebuisset, Pythius ei quidam, qui argentariam faceret Syracusis, venales quidem se hortos non habere, sed licere uti Canio, si vellet, ut suis, & simul

D

ad

1) Conf. Leg. XII. Tabul. apud Jacob Gotthofredum, Tab. VII.

Historiam Jurisprudentiæ Romanæ Libr. II. Cap. II. Sect. I. §. 27. p. 144.

2) Conf. Anton. Augustinum de Legibus, loc. cit. atque Joan. Aug. Bachii V. Cl.

3) De Officiis Libr. III. cap. 14.

ad cœnam hominem in hortos invitavit in posterum diem. Cum ille promississet, tum Pythius, qui esset, ut argentarius, apud omnes ordines graciosus, piscatores ad se convocavit, & ab his petivit, ut ante suos hortulos postridie piscarentur, dixitque quid eos facere vellet. Ad cœnam tempore venit Canius: opipare a Pythio apparatus convivium: cymbarum ante oculos multitudo. Pro se quisque, quod ceperat, afferebat, ante pedes Pythii pisces abjiciebantur. Tum Canius: Quæso, inquit, quid est hoc, Pythi, tantumne piscium, tantumne cymbarum? Et ille, quid mirum, inquit, hoc loco est, Syracusis quidquid est piscium: hæc aquatio: hac villa isti carere non possunt. Incensus Canius cupiditate, contendit a Pythio, ut venderet. Gravate ille primo. Quid multa? impetrat, emit homo cupidus, & locuples, tanti quanti Pythius voluit, & emit instructos; nomina facit, negotium conficit. Invitat Canius postride familiares suos. Venit ipse mature; scalmum nullum videt. Quærit ex proximo vicino, num feriae quædam piscatorum essent, quod eos nullos videret. Nullæ, quod sciam, inquit ille, sed hic piscari nulli solent. Itaque heri mirabar, quid accidisset. Et hætenus Cicero. Cum itaque, prouti ex hac facti narratione intelligimus, Canius videret, se esse a Pythio deceptum; addit Cicero prioribus: *Stomachari Canius. Sed quid faceret? Nondum enim Aquilius, collega & familiaris meus, protulerat de dolo malo formulas.* Nondum itaque tunc temporis cognita erat & introducta restitutio in integrum ob dolum malum, & ex ea causa contractus Canii Pythiique, etsi esset plenus doli mali, non poterat rescindi, tanquam invalidus. Sed tamen haud ita multo post introductum est præclarum hoc & æquitatis plenissimum Juris Honorarii caput de Dolo malo, quod Cicero *doli mali formulas* appellat. Tribuitur autem hoc Edictum longe celeberrimum a Cicerone non uno in loco C. Aquilio Gallo, Jcto. Nam, ut non repetamus ista Ciceronis verba, quæ paulo ante dedimus, alio loco 4) ait: *everriculum malitiarum omnium, judicium de dolo malo, quod C. Aquilius familiaris noster protulit.* Atque hæc Ciceronis testimonia tam luculenta sunt, ut

4) De Natur. Deor. Libr. III. cap. 30.

ut ea haud ita facile a quoquam in dubium vocari posse videantur. Sed nihilo secius tamen, non obstante auctoritate Ciceronis, quam summam maximamque esse, libenter concedimus, scrupulum hic movet dubitationemque haud levem V. C. Joannes Augustus Bachius 5) ideo potissimum, quod C. Aquilius Gallus Prætor quidem cum Cicerone, sed non urbanus fuit, adeoque ejusmodi Edictum proponere non potuit. Non id mihi sumo, ut me parem existimem huic scrupulo removendo, relinquo potius hanc rem peritioribus, & qui præ reliquis huic negotio par esse videtur, Viro doctissimo Jo. Aug. Bachio. Cæterum tamen illud quidem extra omnem dubitationis aleam positum esse videtur, ad usque Ciceronis tempora restitutionem in integrum ex capite doli fuisse incognitam, his ipsis autem temporibus eam introductam esse. Transit deinde hoc Juris Honorarii caput, hoc everriculum malitiarum omnium ex Edictis Prætorum annuis in Edictum perpetuum Salvii Juliani, & servavit nobis hanc doli mali formulam, qui ad Edictum perpetuum scripsit, Ulpianus hunc in modum 6) *Quæ dolo malo facta esse dicentur, si de his rebus alia actio non erit, & justa causa esse videbitur, judicium dabo.*

§. XIII.

*Ex hoc Edicto non omnia negotia propter dolum
invalida sunt.*

Cæterum tamen non una est omnium negotiorum, quæ dolo malo facta esse dicentur, ratio, neque formula doli mali ad quævis negotia dolo malo peracta, æquali jure pertinet. Nam quamvis naturalis ratio in omnibus omnino negotiis bonam fidem desideret, atque contractum quemcunque, in quo non hanc reperiatur, sed dolum malum, nullius momenti, irritum & nullum existimet: ab hac tamen simplicitate æquitateque naturali, id quod & in negotiis vi metuque extortis evenisse, diximus supra, recedebant Romani, aliosque contractus bonæ fidei, stricti juris alios esse dicebant, atque secundum hanc distinctionem dolum malum, in negotio aliquo admissum, dijudicabant. In stricti ju-

D 2

5) In Hist. Jurispr. Roman. Libr. II. Cap. 6) l. 1. pr. & §. 1. D. de Dol. mal. II. Sect. III. ad §. 14. not. m. pag. 217.

ris negotiis itaque, quamvis dolus malus apud omnes bonos viros & graves turpis & fœdus habebatur, tamen nisi stipulatio intervenisset, dolum malum abesse abfuturumque esse, quo casu locus erat ipso Jure Civili actioni ex stipulatu, 1) dolus ille malus ideo negligebatur Jure Civili, quod, quidquid adstringendæ obligationis est, id, nisi palam verbis exprimitur, perinde quasi omisium sit, ad officium judicis non pertinet 2). Quodcunque proinde negotium stricti juris, etiam si esset plenissimum doli mali, ideo Jure civili valebat, quia stricti juris erat. Atque huic subtilitati Juris Civilis, conjunctæ cum summa iniquitate, obviam ibat Prætor in Edicto suo: *Quæ dolo malo facta esse dicentur, si de his rebus alia actio non erit, & justa causa esse videbitur, judicium dabo.* In his autem negotiis, quæ bonæ fidei esse dicuntur, si dolus malus intervenisset, quid, quæso, secundum civilia jura operatur dolus malus? Et in his quidem bonæ fidei negotiis, quæ unice *Bona fide* nituntur, etiam si in contrahendo non esset dictum vel promissum: *Ex fide bona*, aut: *Vt inter bonos bene agier oportet*, aut: *dolum malum abesse, abfuturumque esse* 3), quæ, quamvis omiſſa, semper tamen pro adjecto habentur 4), dolus malus, non dicam humanitate damnabatur, sed potius judicis officio ipso jure coerceretur, cum contrarius esset bonæ fidei, quam in his contractibus non modo naturalis æquitas, sed ipsum etiam civile jus semper exigit 5). Hinc ait Cicero 6): *Iste dolus malus erat vindicatus & sine lege judicii, in quibus additur: Ex bona fide agitur. Reliquorum autem judiciorum hæc verba maxime excellent, in arbitrio rei uxoriæ, Melius æquius; in fiducia, ut inter bonos bene agier. Quid ergo? aut in eo, quod Melius æquius, potest ulla pars inesse fraudis? aut, cum dicitur: Inter bonos bene agier, quidquam agi doloſe aut malitioſe potest?* In bonæ fidei negotiis itaque non opus esse videtur restitutione in integrum ex capite doli, utpote quæ, si dolus malus intervenisset, ipso jure etiam civili nulla prorsus sunt atque invalida 7).

§. XIV.

1) l. 1. §. 4. D. de Dol. mal.

2) §. 3. Inst. de Obligat. ex Consens. l. 92. D. de Verbor. Obligat.

3) l. 68. §. 1. D. de Contrahend. Emr. l. 31. §. 20. D. de Acdilit. Edict.

4) l. 29. §. 4. D. Mandat. vel. contr.

5) l. 116. l. 152. §. 3. D. de Regul. jur.

6) De Officiis Libr. III, cap. 15.

7) l. 3. §. 3. D. Pro Socio.

§. XIV.

Utrum adsit in B. F. negotiis differentia inter dolum, qui dat contractui causam, & qui in contractum incidit?

Sed hoc tamen loco sicco, quod dicitur, pede prætereunda non est celebris ista & a viris doctissimis ultro citroque agitata quæstio: utrum divisio doli in eum, qui dat contractui causam, & qui incidit in contractum, in bonæ fidei negotiis producat jurium diversitatem, nec ne? Est autem hæc quæstio una ex iis, in qua definienda JCTi utique celeberrimi elaborarunt, quamque & qui affirmarunt, & qui negarunt, adeo decora veste circumdederunt, ut meæ inprimis conditionis homines inter agentium & negantium diffidia suspensi, quo tandem se vertant, nesciant. Ne tamen nihil dixisse videamur de controversia tam celebri, potiora illius momenta breviter enarrabimus. Scilicet dividitur dolus a JCTis in eum, qui dat contractui causam, & in dolum, qui incidit in contractum. Ille est, quando quis ultro non contracturus, dolo malo ad contrahendum inducitur, hic autem, quando quis alias contracturus circa rem aut circa æstimationem dolo malo circumscribitur. Qui itaque affirmant, dictam hanc doli mali divisionem in bonæ fidei negotiis producere jurium diversitatem, ii, quando dolus dedit contractui causam, illum ipso jure nullum esse, neque parere actionem, neque egere rescissione contendunt, quando vero tantum incidit dolus malus circa partem aliquam in contractum bonæ fidei puta: circa rei valorem, aut traditionem, aut pretii numerationem, tunc ipsum quidem contractum validum esse, ajunt, sed emendari tamen damnum, dolo incidente datum, actione, non de dolo malo, verum ex ipso bonæ fidei contractu descendente, aut, si conveniatur, qui dolum passus est, exceptione doli mali, tanquam tali, quæ omnibus inest bonæ fidei judiciis. Atque ita qui sentiunt, tuentur se, suamque sententiam auctoritate inprimis Vlpiani 1), cujus verba, tamen si prolixa, ut transcribamus, rei dignitas postulat. Ita autem ait ille: *Et eleganter Pomponius hæc verba: Si alia actio non sit, sic excipit, quasi res alio modo ei, ad quem ea res pertinet, salva esse non poterit. Nec*

D 3

1) l. 7. pr. D. de Dol. mal.

videtur huic sententiæ adversari, quod Julianus libro quarto scribit: Si minor annis xxv. consilio servi circumscriptus, eum vendidit cum peculio, emtorque eum manumisit, dandam in manumissum de dolo actionem. Hoc enim sic accipitur, carere dolo emtorem, ut ex emto teneri non possit, AUT NULLAM ESSE VENDITIONEM, SI IN HOC IPSO, UT VENDERET, CIRCUMSCRIPTVS EST. Et quod minor proponitur, non inducit in integrum restitutionem. Nam adversus manumissum nulla in integrum restitutio potest locum habere, & q. f. r. His autem verbis diserte ait JCtus: nullam esse venditionem, si in hoc ipso, ut venderet, circumscriptus est, & notanda hoc loco oppositio casuum. Nam dum ait, nullam esse venditionem, si in hoc ipso, ut venderet, minor circumventus sit, casum hunc opponit casui antecedenti, quo dolo incidente, non causam ante contractus ipso jure valet 2). Adhuc præterea & alia loca, quæ in scenam producunt hujus sententiæ adfertores 3), quibus tamen ob temporis locique angustiam haud immoramur. Progreddimur potius ad alteram JCtorum classem, eorum scilicet, qui negant, istam antea allatam divisionem in bonæ fidei negotiis producere jurium diversitatem. Horum autem alii quoscunque contractus, siue sint bonæ fidei, siue stricti juris, quamvis dolus iis causam dederit, ipso jure consistere, atque effectum habere, sed rescindendos esse actione vel ex contractu descendente, vel de dolo malo, si alia non supersit, contendunt. Sed huic quidem sententiæ diserte repugnat Vlpianus, qui: Item relatum est, inquit 4), apud Labeonem, si minor circumscriptus societatem coierit, vel etiam donationis causa, nullam esse societatem, nec inter majores quidem, & ideo cessare partes Prætoris. Idem & Ofilius respondit, satis enim ipso jure munitus est. Repugnant præterea ea, quæ §. anteced. probavimus. Alii vero, quorum Gerardus Noodt, Vir summus, familiam ducit 5), in hanc eunt sententiam; omnes bonæ fidei contractus, in quibus detegitur dolus malus, sine

2) Conf. Vinnii Sel. Jur. Quæst. L. I. c. 12. 4) l. 16. §. 1. D. de Minoribus.

3) v. c. l. 16. §. 1. D. de Minoribus. §. ult. 5) De Forma Emendandi Doli Mali cap. D. pro Socio, l. 8. §. 10. C. de Rescindend. vendit. III. & VII.

sine distinctione, utrum dederit contractui causam, an vero incidere, Jure Civili ipso jure fuisse nullos. Vix autem opus esse videtur, ut addam, Gerardum Noodt non tantum suam, quam tuetur, sententiam gravissimis comprobare argumentis allaborasse, verum etiam, ut eo majus huic suae sententiae accederet pondus, doctrinam ab initio hujus Sphi expositam, tanquam suae sententiae quam maxime contrariam tam acriter impugnasse, ut eam non regi juris ratione certa & aequabili, sed vago, lubrico & praecipite labi itinere, nec quo vestigium tuto moveat, valde discernere, contendat. Non is ego sum, qui tantas componere lites audeam, neque etiam hoc mihi fumo. Caterum tamen haec mihi sedet opinio, Noodtii sententiae adhuc dum repugnare auctoritatem Vlpiani 6), idque mihi videri exemplo grave esse, glossemata continuo increpare, totosque versiculos ejicere, atque igitur ferro medicinam quaerere; prouti eam quaesivit Gerardus Noodt 7) in uno Vlpiani loco 8), quem supra dedimus. In hoc enim, quia aliter magnas istas difficultates, quas creabar, expedire non licet, vim majorem excusandam esse existimavit, atque verba: *aut nullam esse venditionem, si in hoc ipso, ut venderet, circumscriptus est*, tanquam glossema alicujus interpretis, certe non Vlpiani verba, uti putat, delevit atque ejecit.

§. XV.

Restitutio in integrum ex capite doli vel Actione de dolo petitur, vel Exceptione.

Sed redimus ad ipsam restitutionem in integrum ex capite doli, a qua nos paululum abduxerat insignis ista, quam §. antecedit. retigimus, controversia, ab hoc tamen loco non prorsus aliena. Verba autem Edicti, quibus nicitur omnis haec restitutio, alio loco jam dedimus, & sunt haec sequentia: *Quae dolo malo facta esse dicentur, si de his rebus alia actio non erit, & justa causa esse videbitur, judicium dabo*, atque probavimus, prouti speramus, non ad bonae fidei negotia pertinere haec Edicti verba, utique

6) l. 7. pr. D. de Dol. mal. l. 12. §. 1. D. de Jur. dotium.

7) Conf. de Forma Emendandi Doli mali cap. 14. & de Jurisdic. Libr. I. cap. 14.

8) l. 7. pr. D. de Dol. mal.

que vero ad ea, quæ stricti juris esse dicuntur. Cæterum tamen quicumque contractus stricti juris sive dolus malus intervenisset, sive etiam vis & metus, non obstante Prætoris Edicto, Jure Civili semper validus erat, atque proinde & obligationem producebat & actionem, nec poterat Prætor Edicto suo Jus populi Romani Civile abrogare, aut nullam dicere obligationem, quæ Jure isto rata habebatur. Quæ cum ita sint: poterat etiam ex ejusmodi contractu, & obligatione, quamvis dolus malus intervenisset, secundum jus civile actio peti. Quando vero eam dabat Prætor actori, tamen semper vi hujus Edicti de dolo malo ita jus dicebat, ut simul reo, actoris dolum malum accusanti, doli mali exceptionem permetteret 1), qua id consequeretur reus, ut si justa causa esse videbatur, mediante ea in integrum restitueretur. Petitur itaque hæc restitutio Exceptione doli mali, sed petitur tamen & Actione; qualia autem sint hæc duo remedia, id paullo plenius jam exponendum esse videtur. Est autem Actio de dolo malo Actio Prætoriana, personalis & arbitraria, competens dolo malo in contractu stricti juris deceptis atque nulla alia actione turis, eorumque hæredibus adversus decipientem, ejusque hæredes, si quid ad eos pervenit, ad rem dolo malo amissam cum omni causa restituendam & nisi restituatur, in id, quanti rem esse, actor juraverit. Datur itaque hæc actio deceptis & læsis dolo malo in contractu stricti juris; neque tamen passim deceptis ea indulgenda est: nam si modica summa est, id est, usque ad duos aureos, non debet dari 2). Præterea etiam quibusdam personis, etiam si læsio adsit magna, plane non datur, ut puta liberis, vel libertis adversus parentes patronosque, & ea quidem ex causa, quia famosa est, sed nec humili adversus eum, qui dignitate excellit, debet dari, puta plebejo adversus consularem receptæ auctoritatis, vel luxurioso atque prodigo, aut alias vili adversus hominem vitæ emendatioris. Ita Ulpianus 3). Quid ergo est? In horum persona dicendum est, in *Factum* verbis temperandam actionem dandam, ut *bonæ fidei* mentio fiat, ne ex dolo suo lucrentur. Neque

1) l. 36. D. de Verbor. obligat.

2) l. 9. §. ult. l. 10. l. 11. D. de Dol. mal.

3) l. 11. D. de Dol. mal.

que porro hoc loco ista prætermittenda est Prætoris limitatio, qua ait: *Si de his rebus alia actio non erit.* Nam ita demum dolo deceptis hanc actionem pollicetur, *si alia non sit*, cuius rei hanc addit Ulpianus 4) rationem, quoniam famosa actio, qualis est actio de dolo malo, non temere debet a Præatore decerni, si sit civilis vel honoraria, qua possit experiri, usque adeo, ut etiam, si interdictum sit, quo quis experiri, vel exceptio, qua se tueri possit, cesset actio de dolo. Cæterum tamen hoc sileri non debet, hæc huc usque dicta ita, uti dixi, se habere, nisi forsitan dubitetur, an alia actio adsit, nec ne? 5) aut si alia quidem adsit actio, sed æque famosa, ac illa de dolo 6), aut actio ista, quæ præterea ad est, inanis sit 7), & tempus, intra quod instituenda, dolo malo adversarii effluxerit 8), quibus in casibus etiam si alia actio sit, tamen illa de dolo malo omnino habet locum. Hoc itaque, uti dixi, modo datur hæc actio alterius dolo malo deceptis & læsis, non vero iis tantum, sed eorum etiam hæredibus 9). Datur autem ea adversus decipientem, & si eorum plures sint, adversus omnes in solidum, sed ita tamen, ut uno solvente reliqui liberentur 10). Nonne vero etiam ea adversus hæredes datur? imo datur, sed de eo duntaxat, quod ad eos pervenit, id est, quatenus ex ea re locupletior ad eos hæreditas venerit, dolo malo eorum factum est, quo minus pervenerit 11). Ad quid autem datur hæc actio? ad id, ut quod dolo malo factum est, iudicis arbitrio restituatur, & nisi fiat restitutio, ut decipiens condemnnetur in id, quanti ea res ab actore jurejurando in litem fuerit aestimata 12). Non tamen hoc semper observatur. Nam si manifestum est, rem non posse restitui, vel quia periit, ut si servus defunctus sit, vel si servus libertatem manumissione aut iudicis sententia acceperit; non jam potest res restitui, nec opus iudicis arbitrio, quo jubeatur res restitui, sed protinus debet reus condemnari in id, quod interest 13). Sic in

4) l. 1. §. 4. D. h. t.

5) l. 7. §. 3. D. Eod.

6) l. 9. §. 2. D. Eod.

7) l. 5. & 6. D. Eod.

8) l. 1. §. 6. D. Eod.

9) l. 13. D. Eod.

10) l. 17. pr. D. Eod.

11) l. 17. §. 1. l. 26. l. 27. l. 28. D. de Dolo malo.

12) l. 18. pr. D. h. t.

13) d. l. 18. §. 1. 4. D. eod.

eo, qui egit dolo malo, in hæredes autem, prouti diximus, ea-
 tenus tantum datur, quatenus ad eos pervenit, aut dolo malo eo-
 rum factum est, quo minus perveniret, neque causæ cognitio in
 eorum persona necessaria est 14). Tantum de Actione doli, se-
 quitur Exceptio, tanquam alterum petendæ restitutionis in inte-
 grum remedium. Qualis ea sit, ex actione doli & iis, quæ ab
 initio hujus (Sphi diximus, haud difficili ratione potest intelligi, &
 quæ circa actionem erant observanda, ea ferme eodem modo eti-
 am quoad exceptionem doli specialem locum habent. Itaque re-
 quiritur, ne reverentia personarum obstet, contra has enim ex-
 cipiendum in factum 15), personæ porro, quibus opponitur, de-
 bent esse doli mali capaces, quam ob causam haud ita facile pu-
 pillis objicitur, facilius minoribus 16), præterea necesse est, ut
 ipse actor, cui opponitur, dolum commiserit; cum enim ex de-
 licto nascatur, alteri opponi aut nocere non debet 17); tandem
 etiam ipse dolus, quo nititur omnis exceptio, legitime proban-
 dus est 18). Illud quoque observandum, doli mali actionem cer-
 to quidem tempore finire, atque semper intra annum utilem,
 quem tamen Constantinus 19) in biennium continuum convertit,
 esse instituendam, ast hoc non item ad Exceptionem doli est ex-
 tendendum, ac si ea eodem tempore circumscriptur, nam hæc
 perpetuo competit. Ratio diversitatis eadem est, quam supra,
 cum de exceptione metus agerem, dedi, scilicet actor quidem in
 sua potestate habet, quando suo jure utatur, is autem, cum quo
 agitur, non habet potestatem, quando conveniatur 20).

§. XVI.

*Ufus hodiernus harum restitutionum qualis quantusque
 sit ex sententia Actorum celebriorum.*

Restat, ut doceatur, quis eorum, quæ hactenus a nobis disputa-
 tata sunt, usus sit nostris temporibus. In quo cum partim
 quid

14) l. 26. l. 27. l. 30. D. Eod.

15) l. 4. §. 16. D. de Dol. Mal. & Metus
 Except.

16) d. l. 4. §. 26. D. h. r.

17) l. 2. §. 1. & 2. l. 4. §. 27. 31. D. Eod.

18) l. 1. §. 2. D. Eod.

19) l. ult. C. de Dol. mal.

20) l. 5. §. 6. D. de Dol. Mal. & Met. Except.

quid Pragmaticorum, rerumque judicatarum five consuetudinis forensis auctoritas ferat, partim vero id spectandum sit, quid ratio & genuina ista principia, a prudentioribus jam dudum probata, secundum quæ omnis Juris Romani usus hodiernus dijudicandus est, fradeant jubeantque: primo quidem de pragmaticorum sententia & consuetudine forensi videamus. Primus autem, quem veluti in scenam producere placet, sit Samuel Stryckius, Vir summus suoque tempore totius Germaniæ præceptor. Hic, quando usum hodiernum doctrinæ juris Romani de Restitutione in integrum ob vim metumque explicat, ait 1): *An usu fori obligatio per metum contracta sit ipso jure nulla, an restitutione Prætoris dissolvenda, disquiri poterat. Si ex moralibus res repetenda, recte defenditur, nullam plane hic subesse obligationem - - - Verum postquam legibus Romanis vivere ceptum, & de ejus observantia tantum solliciti sumus, non immerito mirari subit, quare nemo ex Belgii Gallicæque Partis, tanta facilitate alioqui non usum juris Romani adstruentibus præsentis tituli observantiam in dubium vocaverit. - - - Regulariter metu gesta valent, & sunt firma ligantque merito jure, licet, si de metu constet, debeant rescindi. Ut adeo de tituli hujus observantia dubitandum non videatur.* Ita beatus Stryckius de usu hodierno restitutionis ob vim metumque, ita, quos allegavit, Gailius, Menochiusque, ita denique, qui se ut plurimum horum exemplo auctoritateque tueri solent, Pragmaticorum plerique omnes. Quid autem censet Stryckius noster de restitutione ob dolum? *Vsu fori*, inquit 2), *non ignota doli actio, & hinc Tituli præsentis observantia in dubium vix vocanda.* Addit: *si actor libellum formet, se a reo deceptum vel dolose circumventum, - - - & judex ob hanc causam in actis probatam reum condemnnet, resciso, quo prætextu infamie maculam effugere possit,* quod Groenewegius, contra quem h. l. disputat, negaverat. Tandem actionem hanc etiam hodie, in Saxonia quoque biennio præscribi, contendit, idque ex Carpzovio probat 3). Idem do-

E 2

cet

- 1) In Vsu Moderno Pandectar. Tom. I. Libr. IV. Tit. II. §. 2. pag. 389.
 2) loc. cit. Tom. I. Libr. IV. Tit. III. §. 2. pag. 398. 399.
 3) Constit. Saxon. P. II. Constit. 3. Def. 4. n. 5.

cet Lüderus Menkenius 4): *Actioni de dolo*, inquit, *prescribitur biennio continuo, etiam hodie*, atque his verbis, *etiam hodie*, satis indicat, habere omnino restitutionem ob dolum nostris etiam temporibus usum in praxi. His addere possemus Joannem Henricum de Berger 5), Joannem Brunnemannum 6), aliosque plures, qui quoad restitutiones in integrum tam ex capite vis & metus, quam doli, earumque usum practicum iisdem his principiis insistent, sed cum vel unius Stryckii auctoritas sufficere videatur, nolumus hoc loco plura coacervare Jctorum testimonia. Videamus potius, quid hac in re consuetudo forensis rerumque judicatarum auctoritas ferat. Et quamvis ea haud raro longe lateque recedere soleat a doctrinis Jctorum etiam pragmaticorum, in compendiis suis aut systematibus propositis; quoad hanc tamen doctrinam de restitutione in integrum ex capite metus & doli ejusmodi dissentum non deprehendimus. E contrario, quando istos evolvimus Jctos, qui Consilia & Respona Collegiorum Juridicorum collegerunt & ediderunt, intelligimus, hanc juris Romani doctrinam in foris nostris quotidie fere frequentari, atque ita frequentari, ac si Jus Romanum quoad eam sine omni restrictione sit receptum, moribusque Germanorum ex asse respondeat. Ut enim taceam ea, quæ ex Carpzovii voluminibus hac ex parte in usum meos transferre possem: ad unius Joannis Henrici de Berger 7) & Justi Henningii Bœhmeri 8), tanquam recentiorum Jctorum Consilia & Respona provoco, e quibus id omnino cognoscimus, restitutiones in integrum tam ob metum, quam ob dolum in praxi & foro & petitas esse & datas. Quin imo Joannes Henricus de Berger restitutionem ob metum non modo usu fori frequentari ait, verum eam etiam adhuc hodie ob contumaciam in quadruplum dari & docet, & exemplo, raro quidem, sed

4) In Synopsi Theor. & Prax. Pandect. Libr. IV. Tit. 3. §. 5.

5) In Oeconomia Juris Libr. III. Tit. XV. §. 9. & 10.

6) In Commentariis ad Codicem & Pan-

dect. ad Titulos de restitutione in integr. ob metum & dolum.

7) In Consiliis Juris, Conf. 52. pag. 57. 58. Conf. 788. pag. 765. 766.

8) Confil. & Decisionum Tom. II Part. II. Responf. 912. pag. 237. 238.

fed memorabili comprobatur 9). Vix Prætor Urbanus pressus & ad Edicti sui normam adstrictius jus dicere potuit olim apud ipsos Romanos, quam hoc in casu apud Germanos fuisse dictum ex Bergero discimus. Cæterum ex his, quæ hætenus disputavimus, facile est ad intelligendum, tam quid Juri pragmatici celebriores de usu hodierno doctrinæ Juris Romani de restitutione in integrum ob metum & dolum sentiant, quam etiam quid consuetudo forensis & rerum judicatarum auctoritas hæc ex parte ferat? quare de ea re nihil amplius addimus.

§. XVII.

Hanc Praxin doctrinæ Juris Romani de Restitutione ob metum & dolum incongruam esse docetur.

Sed, ut cætera eorum peragamus, quæ instituti ratio postulat, dispiciendum omnino, utrum hæc doctrina, hæc antea dicta praxis hodierna sanioribus istis principiis, a prudentioribus dudum probatis, secundum quæ omnis Juris Romani usus hodiernus unice judicandus est, conveniat, nec ne? Quæ qualiaque sint ista principia, illud quidem non opus est, hoc loco dici pluribus, cum in vulgus nota sint, nec valde recondita. Ne tamen de iis nihil dixisse videamur, hoc tantum addimus: hac in re momentum maximum in eo esse positum: Jus Romanum in Germania tantum in subsidium est receptum, atque præterea, etiamsi deficient jura domestica, tunc demum habet locum, si rerumpublicarum nostrarum facies atque conditio, quam scimus, ab illa reipublicæ Romanæ forma in plurimis capitibus esse diversissimam, illius applicationem permittat. Hoc autem veluti lumine disputationi nostræ accenso eo facilius nunc ad interiora penetrare atque ostendere nos posse arbitramur, utrum doctrina Juris Romani de Restitutione in integrum ob metum & dolum ejusmodi sit, ut rerumpublicarum nostrarum facies atque conditio hoc jure subsidiario indigeat, ejusque applicationem permittat. Scilicet, nititur hæc duplex restitutionis in integrum species celebri ista contractuum divisione in eos, qui stricti juris sunt, & qui sunt bonæ fidei, quæ quoad hanc doctrinam in Jure Romano utramque quasi constituit paginam, prout in

E 3

prima

9) Vid. Ej. Oeconomiam Juris Lib. III. Tit. XV. §. 11. not. 3, pag. m. 889.

primâ hujus opusculi parte docuimus. Quodsi itaque ista antea dicta Juris Romani doctrina in praxi hodie usum habere debet, necesse est, ut ista contractuum divisio in stricti juris & bonæ fidei moribus Germanorum rei que publicæ patriæ faciei & conditioni conveniat. Sed præclare jam monuit, qui Juris Romani erat peritissimus ejusque, si quis alius, venerator maximus Gerardus Noodt 1): *Naturalis ratio, qua una Jus Gentium censetur, non facit contractus alios bonæ fidei, alios stricti juris. Contrahunt, omnes bonæ fidei esse. Idcirco in omnibus bonam fidem desiderat - - - usque adeo, ut contractum, in quo non hanc reperiatur, sed dolum malum, nullius momenti esse existimet.* Quid autem hæc ad nos? omnino maxime. Namque Germani, qui jam inde ab antiquissimis temporibus simplicitatem veritatemque in negotiis civilibus colunt & amant, uti olim, ita & hodie omne id moribus suis quam maxime contrarium esse existimant, quod ab ista simplicitate fideque Germana recedit. Recedit autem ab ea vel maxime ista Juris Romani divisio in contractus bonæ fidei & stricti juris, quare Germani nunquam eam receperunt in praxi 2), quidquid etiam alii ob nimiam Juris Romani venerationem pro defensione istius divisionis alias adducere solent. E contrario vero Germani, cum ista naturalis ratio, qua sola Jus Gentium censetur, omnes universim contractus bonæ fidei esse putet, atque in omnibus bonam fidem desideret; susque deque habita ista Juris Romani subtilitate, unice his Juris Gentium, æquitatisque naturalis principiis insistunt, atque omnes in genere contractus bonæ fidei esse existimant. Quæ cum ita sint, facile intelligitur, doctrinam Juris Romani de Restitutione in integrum ob metum & dolum hodie nullius esse posse usus in praxi & vita civili. Nam ex ipsis Juris Romani principiis, si tantum in integrum restituuntur, qui in contractu stricti juris per vim & metum aut per dolum alterius malum decepti & læsi sunt, e contrario autem, quando contractus, in quo deprehenditur vis & metus, aut dolum malum, bonæ fidei est contractus, tunc ipsum adeo Jus Romanum eum ipso jure nullum esse ait, quia nihil consensui, qui bonæ fidei judicia sustinet, tam

1) De Forma Emendandi Doli mali, c. IV. lis secund. Institution. Libr. IV. Tit. VI.
 2) Vid. Georg. Beyeri Delineatio jur. civi- §. 168 — 188. pag. m. 252. 253.

contrarium est, quam vis & metus & dolus malus. 3). Vidit hoc, sed pro parte tantum, olim jamjam, qui de Juris prudentia patria & hodierna præclare meritus est, Georgius Beyerus, quando ait 4): *Actio de dolo spectat hodie ad subtilitates juris, nam tunc demum datur, si nullum aliud juris remedium superesset, id quod contingebat in actionibus stricti juris, in quibus iudex formulæ inherere tenebatur, & ergo his agi non poterat ad dissolutionem contractus. In contractibus bonæ fidei vero supererat querela nullitatis, vel actio ex contractu, prout dolus causam contractui dederat, vel in eundem inciderat. Cum itaque hodie etiam in stricti juris judiciis ex æquo & bono iudicetur, eadem, quæ in bonæ fidei judiciis, adhiberi poterunt actiones, & actio doli subsidiaria proinde cessabit. Caterum tamen Beyerus noster ita tantum quoad eam sentit restitutionem in integrum, quæ fit ob dolum malum, non item quoad eam, quæ fit ob vim metumque. Cum vero in utraque restitutionis specie eadem deprehendatur ratio, quoad usum earum hodiernum vix ulla inter utramque adesse potest differentia. Qua in re consentientem habemus Christianum Thomasius, qui, Ostendi, inquit 5), in Disputatione de usu actionum penalium, actionem quod metus, quatenus arbitraria est, & in quadruplum datur, moribus Germaniæ non esse in usu. Jam ostendendum est, ea Jure Germanorum non esse opus, quatenus datur in simplum. Jure Romano ideo opus erat, quia secundum hypothèses Stoicorum alienatio vel datio metu facta tanquam actio spontanea ipso jure subsistebat, exceptione similiter opus erat in contractibus ob eandem rationem. Jam cum ex principis moralibus sanioribus constat, quod alienatio & promissio metu imita sint ipso jure nullæ, quid opus restitutione Prætoria? His in verbis errat quidem Thomasius, dum existimat, alienationem dationemque in genere, quæ vi & metu facta erat, tanquam actionem spontaneam ipso jure vahuisse apud Romanos. Nam hoc de stricti tantum juris negotiis verum est; errat etiam ideo, quod istum rigorem Juris Romani ex Stoica philosophia deducit, qui alias omnino habet origines atque cogni-*

3) l. 1. §. 16. D. de reg. jur.

4) In Delineat. Jur. Civil. secund. Pandect. Libr. IV. Tit. III. pag. 149. 150.

5) In Notis ad Pandectas Libr. IV. Tit. II. p. 84.

cognitus erat apud Romanos diu, antequam philosophia Stoica e Græcia Romam translata est. Cætera vero a Thomasio dicta recte se habent, utique secundum ea principia, quorum primas veluti lineas hoc in Spho duximus.

§. XVIII.

Indicantur remedia alia, quibus uti potest ille, qui hodie in quovis contractu dolo aut metu circumscriptus est.

Jus itaque Germanicum non facit alios contractus bonæ fidei, alios stricti juris, sed universim in omnibus bonam fidem desiderat, usque adeo, ut quemcumque contractum, in quo non hanc, sed vim & metum, aut dolum reperiat malum, nullius momenti esse existimet. Cessat proinde restitutionis in integrum ob metum & dolum usus hodiernus, & ideo cessat in jure nostro patrio, quia, quod ipso jure nullum est, rescindi non potest. Atque his disputatis finem poteramus Dissertationi nostræ imponere, inprimis cum ea jam modum nobis propositum excefferit. Quoniam tamen, qui metu doloque malo in contractu, hodie quocunque, læsi & decepti sunt, non indigere diximus restitutione in integrum ob metum & dolum, ne omni jam auxilio se prorsus destitutos esse existiment, age, sed vel per indicem tantum, indicabimus remedia alia, eaque pingviora, quam istæ restitutiones in integrum Prætoriaræ, quibus uti possunt ii omnes, qui vel dolo malo circumscripti, vel vi metuque læsi sunt. Is itaque, cui quid per vim & metum extortum est, uti potest interdicto unde vi & quod vi aut clam 1), item ex Edicto Diyi Marci 2) agere potest. Habet præterea etiam tam qui per vim, quam qui per dolum alterius læsus est, rei vindicationem, & Publicianam actionem, & nullitatis querelam 3), quin ex ipso etiam contractu potest agi, & ita quidem, ut purgetur dolus vel vis salvo contractu, v. gr. ut præteretur, quanti minoris aut pluris emissit, aut vendidisset, si non intervenisset vis & dolus malus. Nam, quamvis hodie nul-

1) Vid. *Gerard. Nocht* Comment. ad Pandectas, Libr. IV. Tit. II. in fine.

2) l. 13. D. quod Met. caus. gest. cr.

3) Vid. *Christian. Thomasio* & *Georg. Beyerus* locis citatis.

lus sit quicumque contractus ob vim & dolum malum, hoc tamen magis in honorem decepti, quam deceptoris, atque deceptus suo potest uti beneficio, si velit, si nolit, necessitas non est 4). Deinde & si conveniatur is, qui dolo malo metue laesus est a lædente, nihilo tamen secius tutus est: habet enim exceptionem doli generalem, utpote quæ locum habet, quotiescunque æquitas auctori obstat 5), & quæ veluti genus est, sub quo omnes reliquæ exceptiones comprehenduntur. Hæc autem remedia, quæ hactenus veluti per indicem indicavimus, plerumque pingviora sunt longe, ac istæ restitutiones Prætorix tam ratione probationis, quam etiam ratione præscriptionis. Sed quoniam ulterior hujus rei expositio non proprie nostram causam attingit, & nos etiam angustix spatii temporisque prohibent, omnem eam rem omitte-
tendam & ex nostra disputatione circumferendam existimavimus. Id unum Lectores nostros rogatos cupimus, ut in nostra disputatione judicanda ætatis nostræ rationem habeant, nec nisi specimen diligentix hactenus in ediscendo jure adhibitæ, requirant.

4) Vid. *Gerard. Noodt* de Forma Emend. 5) l. 12. D. de Dol. mal. & Met. Ex-
Dol. mal. cap. 9. cept.

ORNATISSIMO DOCTISSIMOQVE

DISSERTATIONIS AVCTORI

JOACHIMO GVILIELMO WEICKHMANN

S. P. D.

PRAESES.

Cum semper *Te*, *Ornatissime WEICKHMANNE*, inter optimos meos mihi que carissimos retulerim auditores, summam profecto, maximamque animo meo percipio voluptatem, quod *Te* his ipsis diebus festis, quibus memoriam conditæ ante ducentos annos hujus nostræ scholæ Academicæ grata piaque mente celebramus, in cathedram producere possum publicam. Ut enim inclutæ *Tuæ* Reipublicæ Patriæ diligentiam *Tuam* stu-
F dium-

diumque jurisprudentiae egregium, insimul vero ipsi etiã erudi-
 ro orbi publico specimine probares, quam ingenuis artibus juve-
 nes in nostro hoc Athenaeo enutriti solent, eruditam conscripsisti
 Dissertationem, inque ea defendenda Praesidem me comitemque
 esse voluisti. Hoc praeclarum eruditionis *Tuae* specimen, ex ani-
 mo gratulor non tantum *Tibi*, sed etiam OPTIMO TVO PA-
 RENTI, Fautori & Amico meo integerrimo, insimulque vehe-
 menter opto, ut *Tuus*, quem jam meditaris, ex Athenaeo disces-
 sus faustus *Tibi* eueniat fortunatusque. *Tu* modo eam, qua ire
 coepisti, honoris viam perge, *Tibi*que persuade, nunquam debi-
 ra *Tuae* virtuti doctrinaeque proemia esse defutura. Cumque de
 mei in *Te* amoris constantia & sinceritate *Tibi* satis constet, scio
Tibi esse persuasum, neminem esse aut fore, qui ex *Tua* felicitate
 me majorem laeticiam voluptatemque sit percepturus. Ita vale
 WEICKHMANNE *carissime*, meque *Tui* amantissimum, sem-
 per ama. Scribeb. Gedani die xx. Jun. A. R. S. clō lo cclviii.

Cur ego laudando *Tibi* sim, WEICKHMANNE, molestus?

Te sat opus laudat, svavis Amice, Tuum.

Jubila quæ canimus, *Tua* quæ doctrina decorat,

Me castis precibus concelebrare decet.

Applicet assiduas modo summum Numen ad illas

Aures; huncque diem secula multa novent.

Nostræ Pierides sua jubila sæpe recantent,

Et Gedani maneat moenia cura Dei.

Europæ terras pax accelerata revisat,

Nostra DEO grates solvere ut ora queant.

J. M. Wulff, Ged.

Opp.

VIRO

 VIRO JUVENI
 NOBILISSIMO AC POLITISSIMO
 DISSERTATIONIS HUIUS AVCTORI
 DOCTISSIMO
 AMICO SVO PERCHARO.

S. P. D.

Carolus Renner, Ged.

Opp.

Profectus Tuos in Jurisprudencia profecto singulares & fat ma-
 gnos si laudare vellem, inutilem prorsus sumerem operam,
 cum ex parte nullum plane fugiunt, ex parte specimen hoc pere-
 ruditum eo magis adhuc eosdem dilucidabit. Verba enim in
 hisce paginis de materia Juris facis, quæ solidam Juris antiquioris
 æque ac recentioris cognitionem requirit, cogitata Tua de eadem
 ordine ac stilo eleganti profers & sic hoc opus sensu strictissimo
 Tuum nominari meretur. Tempus, quo hanc doctrinam per-
 tractas, magis aptum eligi vix potuisset, nam hi dies Athenæo
 nostro notatu dignissimi ac ob Jubilæum sub auspiciis divinis & ex
 indulgentia Patrum Conscriptorum celebrandum sacri sunt. Vo-
 luisti, ut dubia mea contra hanc dissertationem publice darem.
 Ego quidem vires meas ad provinciam recte gerendam invalidas
 sane agnosco, ast, ne in officii Amico præstandis admodum dif-
 ficilis videar, munus adversarii oblatum suscipio & victoriam
 Tuam reportandam augebo. Iter Tuum, quod jam meditaris,
 omnia conamina Tua semper quam felicissime succedent, si vota
 mea expleantur. Amicitiam, qua Tibi sum conjunctissimus, nil
 unquam turbabit, cum ea ratione ac similitudine morum nitatur.
 Vale. Dabam die XXVI. Maji. A. O. R. MDCCLVIII.

Sic studii specimen nunc promere gestis, *Amice*,
 Atque *Tuas* laudes accumulare cupis,
 Siccine nunc Cathedram, summo conscendere plausu,
 Edereque indicium nobilis artis aves?
 Nequaquam dubito, *Te* laudem consequi eandem,
 Quam quovis solidam tempore nactus eras.
Gratulor ipse *Tibi*, ac ex toto pectore lætor,
 Nunc meritis laudes crescere rite novis.
Virtutis socium quoque me dignaris habere:
 Contradicentis munere fungar ego,
 Hæc documenta *Tui* reputans reverenter amoris,
 Perfolvo grates, *Candide Amice, Tibi*.
Majoris habeo grates *Tibi*, menteque solvo,
 Quas queo jam ténues ore referre meo.
Omnipotens Numen, celsi moderator Olympi
 Sit studii rector, principiumque *Tui*.
Fortunet doctos, quos suscipis usque labores,
 Atque *Tuis* coëpris semper adesse velit.
Conservet *Patruos, Fautores* atque *Parentem*:
 Sicque *Tui* curam providus ipse gerat.

Hæcæ pauca Doctissimo Domino Defensori
 Amico suo longe integerrimo in memo-
 riam sui apponere voluit, debuit

Dabm die III. Mens. Junii

A. R. S. clo lo cc LVIII.

Joannes Gvilielmus Güntherus, Ged.
Opponens.

VD
18

ULB Halle

002 713 802

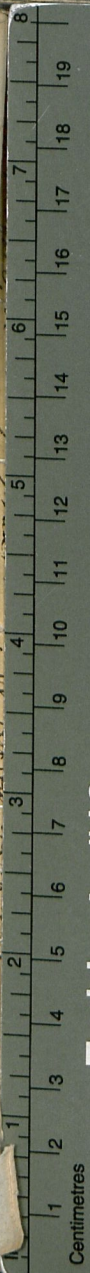
3

56,

Farbkarte #13

B.I.G.

SECVLARIS IVRIDICA,
DE
PRAXI DOCTRINAE IURIS
DE RESTITVTIONE
GRVM EX CAPITE
VS ET DOLI.

12

2093

1758, 16

AESIDE
GOTTLIEB PAULI
R. ET HISTOR. PROF. PVBL. ORD.
ATHEN. INSPECT.
VN. A. R. S. clō lo cc LVIII.
TORIO MAXIMO

AD
ANDVM PROPOSITA

AVCTORE
VILIELMO WEICKHMANN,
ANTISCO - BORVSS.

GEDANI.
NNIS SCHREIBER, MAGNIF. SENATVS
MNASII TYPOGRAPHI.

bedruckt mit ande Widmung